

60 DAKİKALIK MUŞ İL BRİFİNGİ

ŞUBAT 2017

İÇİNDEKİLER

1.	İlin Genel Yapısı	3
2.	Eğitim	8
3.	Sağlık	14
4.	Sosyal Hizmetler ve Yardımlar	18
5.	Ekonomi ve Kalkınma	22
6.	Tarım ve Hayvancılık	28
7.	Ulaştırma ve Haberleşme	31
8.	Gençlik ve Spor	34
9.	Turizm ve Kültür	36
10.	Enerji ve Tabi Kaynaklar	41
11.	Mahalli İdareler	44
12.	Asayiş ve Güvenlik	46
13.	Yatırımlar ve Projeler	47
14.	Kısa ve Orta Vadede Sorunlar ve Önceliklerimiz	50

1. İLİN GENEL YAPISI

1. Tarihi

Muş'un ilk ne zaman kurulduğu ve adının kaynağı kesin olarak bilinmemektedir. Muş adına dair pek çok rivayet vardır. Bir rivayete göre, Muş adı, şehre, Asurlulardan kaçarak Muş yöresine gelen İbrani kabilelerinden biri tarafından verilmiştir. Nitekim 1914 Bitlis Vilayet Salnamesinde Muş adının İbrani'ce "Sulak verimli ve otlak" anlamına gelen "Muşa" kelimesinden geldiği ileri sürülmüştür. Muşun, geçmişten günümüze yemyeşil ve sulak bir ovaya sahip olması, bu rivayetin tümüyle asılsız olmadığını, nispeten belirli bir gerçeğe dayandığını gösterir. Muş ve çevresi uzun süre Roma, Pars, Ermeni ve Sasani mücadelesine sahne oldu. 1071 Malazgirt Zaferine kadar ise Bizans hakimiyetinde kaldı. Asırlarca Selçuklu ve Akkoyunlular gibi Anadolu Beyliklerinin yönetiminde kalan Muş, 1514 Çaldıran savaşından sonra Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Birinci Dünya savaşı yıllarında bir süre Rus işgali altında kalan Muş ve çevresi, Mayıs 1917'de kesin olarak Türklerin eline geçti. Cumhuriyetin ilanından sonra 1924 yılında İl oldu. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Muş ve Bitlis illerinin idari bağıllık durumunda zaman zaman değişiklikler olmuştur. 30 Mayıs 1926 tarihinde bir kanunla Bitlis iline bağlanan Muş ili, 2 Haziran 1929 tarihinde yeni bir kanunla il haline getirilerek, bu kez Bitlis ili de ilçe olarak aynı kanunla Muş iline bağlanmıştır. 4 Ocak 1936 tarihinde Bitlis yeniden il haline getirilerek Muş ilinden ayrılmıştır.

1. İLİN GENEL YAPISI

2. Coğrafi Yapı ve İklim

İlimiz Doğu Anadolu Bölgesindedir. 39 29' ve 38 29' kuzey enlemleriyle 41 06' ve 41 47' doğu boylamlarının arasındadır. Muş, doğudan Ağrının Patnos ve Tutak, Bitlis'in Ahlat ve Adilcevaz, kuzeyden Erzurum'un Karayazı, Hınıs, Tekman, Karaçoban, batıdan Bingöl'ün Karlıova ve Solhan, güneyden ise Diyarbakır'ın Kulp, Siirt'in Sason ve Bitlis'in Güroymak ve Mutki ilçeleri ile çevrilidir. Muş Güney Doğu Toros Dağlarının uzantısı olan Haçreş dağlarının önemli zirvelerinden Kurtik Dağının kuzeye bakan yamaçlarında, Çar ve Karni derelerinin aktıkları vadiler arasında kuruludur.

İlçeler Arası Mesafe

Merkez ilçe	Merkez ilçe					
Bulanık	102	Bulanık				
Hasköy	18	84	Hasköy			
Korkut	28	74	10	Korkut		
Malazgirt	128	26	110	100	Malazgirt	
Varto	56	95	74	84	121	Varto

1. İLİN GENEL YAPISI

Yazların sıcak ve kurak, kışların soğuk ve bol kar yağışlı geçtiği ilde, tipik kara iklimi hüküm sürer. İl genelinde görülen karasal iklim nedeni ile kışlar sert, soğuk ve kar yağışlı, yazlar ise sıcak ve kurak geçmektedir.

Güneydoğu Toros Dağları'nın uzantıları Muş il alanını çevreler. Eskiden gür ormanlarla örtülü olan bu genç dağlar, zamanla çıplaklaşmıştır. İlimizin başlıca önemli dağları Akdoğan (Hamurpet), Şerafettin, Bilican, Bingöl, Haçreş (Karaçavuş, Çavuş), Otluk ve Yakupağa dağlarıdır. İldeki vadiler Murat Irmağı ve kollarınca açılmıştır. Bu vadilerin en önemlisi Murat Vadisidir. İl alanının yüzde 27,2'sini ovalar oluşturur. En önemlisi Muş, Bulanık, Malazgirt ve Liz Ovalarıdır. Muş il alanı Fırat Havzası içindedir. İl topraklarını sulayan önemli akarsular Murat ile onun kolu olan Karasu'dur. İl sınırları içinde kalan başlıca göller: Haçlı (Bulanık), Hamurpet , Küçük Hamurpet (Varto), Gaz (Malazgirt) gölleridir.

3. Nüfus

MUŞ İLİ YILLARA GÖRE NÜFUSU, YILLIK NÜFUS ARTIŞ HIZLARI VE NÜFUS YOĞUNLUKLARI

SAYIM DÖNEMİ	NÜFUS	YILLIK ARTIŞ HIZI (Binde)	NÜFUS YOĞUNLUĞU (Kişi/km ²)
1960	167.638	229	20
2011	414.706	19	51
2012	413.260	-3,5	51
2013	412.553	-1,7	51
2014	411.216	-3,2	51
2015	408.728	-6	50
2016	406.501	-5,5	50

TÜİK Verileri

NÜFUSUN YAŞ GRUBU VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI

YAŞ GRUBU	KADIN	ERKEK	TOPLAM
0-14	72.154	75.240	147.394
15-29	59.752	62.641	122.393
30-64	56.952	61.714	118.666
65+	10.453	7.595	18.048

TÜİK Verileri

Doğum yeri nüfusu 2015 verilerine bakıldığında Türkiye genelinde ilimiz doğumlu olan kişi sayısı 861.179 kişidir.

TÜİK Verileri

1. İLİN GENEL YAPISI

İLÇELERİN NÜFUS VE NÜFUS YOĞUNLUKLARI

İlçe Adı	NÜFUSU	YÜZÖLÇÜMÜ (Km2)	NÜFUS YOĞUNLUĞU
Merkez İlçe	189.606	3.065	62
Bulanık	81.330	1.625	51
Hasköy	26.245	227	117
Korkut	25.845	575	45
Malazgirt	52.606	1.392	39
Varto	30.869	1.312	24
TOPLAM	406.501	8.196	50

TÜİK Verileri

İLÇELER İTİBARIYLA ŞEHİR VE KÖY NÜFUSLARI

İlçe Adı	Toplam Nüfus	Şehir Nüfusu	Belde/Köy Nüfusu	Kırsal Nüfus Oranı (%)	Kent Nüfus Oranı
Merkez	189.606	93.052	96.554	51	49
Bulanık	81.330	25.741	55.589	68	32
Hasköy	26.245	12.393	13.852	53	47
Korkut	25.845	3.526	22.319	86	14
Malazgirt	52.606	19.986	32.620	62	38
Varto	30.869	9.971	20.898	68	32
İL TOPLAMI	406.501	164.669	241.832	59,5	40,5

TÜİK Verileri

1. İLİN GENEL YAPISI

İLİN GÖÇ VERİLERİ	ADNKS 2014 Nüfusu		Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı
	2014	411.216	12.077	22.688	-10.611	-25,48
	2015	408.728	12.752	23.855	-11.103	-26,8

TÜİK Verileri

Muş ili 2015 yılında **-%26,8 net göç hızı** ile Kars, Ağrı, ve Yozgat illerinden sonra oransal olarak en çok göç veren **4. il** olmuştur.

Yurt dışından gelen göç istatistiklerine göre Muş ili 222 kişi ile 79. sırada bulunmaktadır.

TÜİK Nüfus Projeksiyonuna göre 2023 yılında Muş nüfusu 429.000 olacaktır.

4. Genel İdari Durum

İLÇE ADI	BELEDİYE SAYISI	MAHALLE SAYISI	KÖY SAYISI	BAĞLI SAYISI
MERKEZ	9	45	97	69
BULANIK	7	29	56	32
HASKÖY	2	6	17	1
KORKUT	2	7	30	8
MALAZGİRT	2	16	75	18
VARTO	1	7	93	41
TOPLAM	23	110	368	169

[Belediye isimleri için tıklayınız.](#)

[Mahalle isimlerini görmek için tıklayınız.](#)

[Köy isimlerini görmek için tıklayınız.](#)

[Bağlı isimlerini görmek için tıklayınız.](#)

2. EĞİTİM

ÖĞRETMEN DURUMU

NORM BRANŞI	NORMU	MEVCUT	İHTİYAÇ
SINIF ÖĞRETMENİ	1.914	1.659	255
OKUL ÖNCESİ	456	367	89
BRANŞ	4.638	3.765	873
TOPLAM	7.008	5.791	1.217

OKUMA – YAZMA ORANLARI

	Bilen Nüfus	Oran (%)	Türkiye Geneli(%)
Erkek	169.857	96,9	98,7
Kadın	140.004	84,2	93,6
Toplam	309.861	90,7	96,1

TÜİK Verileri

TAŞIMALI EĞİTİM DURUMU

2015-2016	YERLEŞİM BİRİMİ	ARAÇ SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI
TEMEL EĞİTİM	238	459	6.008
ORTAÖĞRETİM	230	466	5.894

2. EĞİTİM

YÜKSEKÖĞRETİME YERLEŞTİRME BAŞARISI

YGS'ye Giren Öğrenci Sayısı	2.928
YGS'yi Kazanan Öğrenci Sayısı	1.770
Yükseköğrenime Yerleştirme Oranı	%51.8

HALK EĞİTİM MERKEZİ KURSLARI

Kursun Adı	Katılan Kursiyer Sayısı			Belge Alan Kursiyer Sayısı		
2016-2017	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
Okuma-Yazma	1.181	665	1.846	1.116	648	1.746
Mesleki ve Teknik Kurslar	9.914	3.374	13.288	9.873	3.312	13.185
Genel Kurslar	6.998	7.339	14.337	6.925	7.291	14.216
TOPLAM	18.093	11.378	29.471	17.914	11.251	29.165

2. EĞİTİM

2016-2017 ÖĞRETİM YILI MUŞ İL GENELİ ÖĞRENCİ, ÖĞRETMEN, DERSLİK, OKULLAŞMA ORANI, DERSLİK BAŞINA DÜŞEN ÖĞRENCİ SAYISI VE OKUL SAYILARI

	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Derslik Sayısı	Okullaşma Oranı (Net)	Okul Sayısı	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı
Okul Öncesi	8.059	367	328	67.01	13	25
İlkokul	39.579	1.659	2.039	99,15	424	20
Ortaokul	44.354	2.600	1.776	96,86	190	25
Ortaöğretim	21.746	1.165	888	62,28	45	25
Açık Ortaokul	1.450	-	-	-	-	-
Açık Genel-Meslek ve İmam Hatip Lisesi	7.286	-	-	-	-	-
Genel Toplam	122.474	5.791	5.031		672	23

2. EĞİTİM

OKUL VE BAĞLI KURUMLARIMIZ	
Okul Öncesi	13
İlkokul	424
Ortaokul	189
Ortaöğretim	44
Özel Ortaokul/Lise	4
Rehberlik Araştırma Merkezi	1
Halk Eğitim Merkezi	6
Bilim Sanat Merkezi	1
Mesleki Eğitim Merkezi	2
Öğretmen Evleri	5
Özel Öğrenci Yurtları	8
Özel Öğretim Kursu	1
Özel M.T.S.K.	12
Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi	17
Özel Muhtelif kurslar	2

Özel Kurumlar **44**, Devlet Kurumları **685** olup toplam kurum sayımız **729**'dur.

2016-2017 EĞİTİM YATIRIMLARI	
Karakteristiği	Toplam
Yapımına Başlanan Okul Sayısı	6
Biten Okul Sayısı	3
Yapımına Başlanan Derslik Sayısı	103
Biten Okul Sayısı	15
Yapımına Başlanan Pansiyon Sayısı	2
Yapımına Başlanan Lojman Sayısı	16

2. EĞİTİM

Yükseköğretim Verileri (MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ)

MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ

Fakülte sayısı		6	
Meslek Yüksek O.S.		4	
Yüksek O.S .		2	
Bölüm Sayısı		90	
Öğretim Elemanı Sayısı		499	
İdari Personel Sayısı		238	
Öğrenci sayısı	Önlisans	3.209	TOPLAM
	Lisans	5.550	
	Formasyon	1.053	10.107
	Yükseklisans	295	

2. EĞİTİM

BARINMA

Barınma (Özel Hariç)	Yurt Sayısı	Öğrenci Sayıları
İlköğretim	21	4.912
Ortaöğretim	30	6.774
Toplam	51	11.686
Yükseköğretim	5	2.532
Genel Toplam	54	14.218

2014 Yılında hizmete giren 1028 kişilik KYK Yurdu

2014 yılında hizmete giren Merkez 178 yataklı ve Malazgirt 100 Yataklı Öğretmen Evleri

3. SAĞLIK

Genel Doğum Verileri

2016 YILI	Muş
DOĞURGANLIK ORANI (Genel doğurganlık hızı) (Binde)	87,9
DOĞUM HIZI (Binde)	22,3
BEBEK ÖLÜM HIZI (Binde)	17,2
ANNE ÖLÜM HIZI (Yüz binde)	32,9
SAĞLIK KURUMLARINDA DOĞUM ORANI	96,0
NORMAL DOĞUM ORANI	65,7

2014 yılı sonunda hizmete açılan 400 yataklı Muş Merkez Devlet Hastanesi ve 2015 yılında hizmete açılan 50 Yataklı Varto Devlet Hastanesi.

2013 Ağustos ayında Muş Devlet Hastanesine kurulan **Anjiyografi** ünitesiyle daha önce çevre illerdeki Üniversite hastanelerine sevk edilen hastalarımızın mağduriyeti giderilmiştir.

3. SAĞLIK

Sağlık Kurumu ve Personel Sayısı

PERSONEL	SAĞLIK BAKANLIĞI	ÖZEL	TOPLAM
UZMAN HEKİM SAYISI	117	14	131
PRATİSYEN HEKİM SAYISI	259	3	262
DİŞ HEKİMİ	30	7	37
ECZACI	10	46	56
HEMŞİRE	514	10	524
EBE SAYISI	144	1	145
DİĞER SAĞLIK PERSONEL	427	24	451
DİĞER PERSONEL	417	47	464
HİZMET ALIMI	701	0	701
TOPLAM	2.619	152	2.771

3. SAĞLIK

Diğer Sağlık Kurumu, Araç ve Birim Sayısı Sayısı

	Sayısı
AMBULANS SAYISI	43
112 ACİL İSTASYON MERKEZLERİ	15
AİLE SAĞLIĞI MERKEZİ	48
SAĞLIK EVİ (Faal)	26
AÇS/AP MERKEZİ	1
VEREM SAVAŞ DİSPANSERİ	1
SITMA SAVAŞ MERKEZİ	1
AĞIZ-DİŞ SAĞLIĞI MERKEZİ	1
DİŞ PROTEZ LABORATUVARI	1
DİYALİZ MERKEZİ	4
DİŞ HEKİMİ MUAYENEHANESİ	5
ECZANE	44
TIP MERKEZİ	-

YATAKLI TEDAVİ KURUMLARI	Hastane Sayısı	Mevcut Yatak Sayısı	Yatak Doluluk Oranı
Devlet Hastaneleri	6	677	51,8
Özel Hastaneler	1	45	63
TOPLAM	7	722	52

3. SAĞLIK

112 ACİL SAĞLIK HİZMETLERİ 2016 YILI ÇALIŞMALARI

112 TAŞINAN VAKA SAYISI	20.792
HAVA AMBULANSI İLE NAKLEDİLEN HASTA SAYISI	34
KAR PALETLİ AMBULANS İLE NAKLEDİLEN HASTA SAYISI	611
İLK 10 DAKİKADA KENTSEL VAKAYA ULAŞIM ORANI (%)	99
İLK 30 DAKİKADA KIRSAL VAKAYA ULAŞIM ORANI (%)	99
AMBULANS İLE İL DIŞI SEVK SAYISI 2016	1.402
AMBULANS İLE İL İÇİ SEVK SAYISI 2016	2.173
UMKE PERSONEL SAYISI	30

Personel ve Yatak Başına Düşen Nüfus

	Devlet Hastaneleri	Özel Sağlık Kurumları	İl Geneli Ortalaması
Uzman Hekim Başına Düşen Nüfus	3.493	29.194	3.120
Pratisyen Hekim Başına Düşen Nüfus	1.578	136.242	1.560
Hekim Başına Düşen Nüfus	1.087	24.042	1.040
Diş Hekimi Başına Düşen Nüfus	13.624	58.390	11.046
Hemşire Başına Düşen Nüfus	795	40.872	780
Ebe Başına Düşen Nüfus (15-49 yaş kadın nüfusu (103.667) esas alınmıştır)	720	103.667	715
Yatak Başına Düşen Nüfus	603,7	9.082	580

4. SOSYAL HİZMETLER VE YARDIMLAR

2015 yılında hizmete giren Aile ve Sosyal Politikalar Hizmet Binası

SOSYAL DESTEK MERKEZLERİ

	Sayısı	Kapasite	Kalan	Doluluk Oranı (%)
Engelli Bakım Merkezi	1	73	29	40%
Çocuk Evi	14	88	85	90%
Kadın Konuk Evi	1	16	4	25%

4. SOSYAL HİZMETLER VE YARDIMLAR

DESTEK VERİLEN-KORUNMA KARARLI ÇOCUK SAYISI

YILLAR	Destek Verilen Çocuk Sayısı	Yapılan Ödeme	Korunma Kararlı Çocuk Sayısı	Yapılan Ödeme
2015	657	-	33	4.618.407,89
2016	935	5.233.441,20	115	3.981.355,18

KORUYUCU AİLE HİZMETLERİ

YILLAR	Koruyucu Aile Sayısı	Evlatlık Verilen Çocuk Sayısı	Yetiştirilen Çocuk Sayısı	Yapılan Harcama (TL)
2015	29	-	50	623.085,22
2016	32	-	51	711.202,74

ENGELLİ EVDE BAKIM HİZMETLERİ

YILLAR	Yararlanan Kişi Sayısı	Yapılan Ödeme
2015	5.121	52.092.662,61
2016	5.470	60.718.000,00

4. SOSYAL HİZMETLER VE YARDIMLAR

ŞEHİT VE GAZİ, DERNEK VE VAKIF SAYILARI

YILLAR	İl Nüfusuna Kayıtlı Şehit Sayısı	İl Nüfusuna Kayıtlı Gazi Sayısı	Şehit/Gazi Vakıf veya Dernek Sayısı
2015	109	355	4
2016	112	355	4

Şehit yakını ve gazi olarak 14 kişi istihdam edilmiş, 23 ücretsiz seyahat kartı verilmiştir. 241 engelliye de engelli seyahat kartı verilmiştir.

DOĞUM YARDIMI

YILLAR	Doğum Yardımı Yapılan Kişi Sayısı	Doğum Yardımı Ödenen Miktar
2015	5.892	2.788.479,52
2016	9.251	4.841.444,19

AİLE SOSYAL POLİTİKALAR İL MÜDÜRLÜĞÜ 2016 YILI YARDIMLARI

	Yardım Programı Türü	Yararlanan Kişi Sayısı	Yapılan Yardım Tutarı (TL)
1	Engelli Evde Bakım	5.470	60.718.000
2	Koruma Altında Desteklenen Çocuk Sayısı	115	3.981.355
3	Sosyo Ekonomik Destek Verilen Çocuk Sayısı	931	5.233.415
4	Koruyucu Aile	32	711.203
5	Doğum Yardımı Kişi Sayısı	9.251	4.841.444
	TOPLAM		75.485.417

GERÇEKLEŞTİRİLEN KURLAR

YILLAR	AÇILAN KURS SAYISI	YARARLANAN KİŞİ
2015	11	336
2016	12	646

[2016 yılında gerçekleştirilen kurslar için tıklayınız](#)

4. SOSYAL HİZMETLER VE YARDIMLAR

SOSYAL YARDIMLAR

YARDIM TÜRÜ 2016	KİŞİ SAYISI	MİKTARI (TL)
Şartlı Nakit Transferi	91.960	26.587.794
Aile Yardımları	113.955	11.742.377
Barınma Yardımları	597	592.488
Tek Seferlik Yardım	2.481	1.358.010
Sağlık Yardımları	63	112.871
Eğitim Yardımları	66	51.550
Kömür Yardımı	141.556	12.931.167
Muhtaç Asker Ailesi Yardımı	1.444	1.628.700
Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yardım	3.277	7.942.000
Engelli Aylıkları	9.965	43.014.250
Yaşlı Aylığı	5.416	13.031.496
Öksüz-Yetim Aylığı	1.271	1.011.900
Diğer Yardımlar	49	14.672
GENEL TOPLAM	204.588	120.019.275

5.EKONOMİ VE KALKINMA

Tarım ve hayvancılık il ekonomisinin temel sektörüdür. Ancak tarım sanayi ile entegre olmadığı için yeterince gelişmemiştir. İlimiz Türkiye'nin en büyük ovalarından birisine sahip olmasına rağmen, ovadan yeterince fayda sağlanamamaktadır. Son yıllarda yapımı devam eden projelerden; Karasu Islah Projesi tamamlandığında ovadaki taşkın ve erozyon tehdidi ortadan kalkacaktır. Alparslan II Barajı Muş Ovası Sulama Projesi inşaatı tamamlanmasıyla Muş ovasının tamamı sulanacaktır ve Bu projemiz işletmeye alındığında Milli ekonomiye katkısı yaklaşık 217 Milyon TL olacaktır. İl'de oluşan kalkınma hamlesi ve yakın bir zamana kadar bitecek olan büyük projelerle ilimiz özellikle tarım ve sanayi sektöründe ülkenin GSYİH içinde büyük bir paya sahip olacaktır. Tarla olarak kullanılan alanda hububat, şeker pancarı ve ayçiçek ekimi başta gelmektedir. İldeki temel bitkisel ürün ise buğdaydır.

İlimiz sanayileşme göstergeleri bakımından son sıralarda yer alan bir ildir. Sanayileşmedeki geriliğin temel nedenleri; tarıma dayalı kapalı ekonominin uzun yıllar hakim olması, sermaye birikiminin olmaması, girişimci kültürünün yetersizliği, iklim koşulları ve yeraltı kaynaklarının kısıtlı oluşudur. Bütün bu olumsuz gelişmelere rağmen, son yıllarda özel sektör girişimiyle, küçük ölçekli sanayi işletmeleri kurulmaya başlanmıştır. Bu işletmelerin çeşitli teşvik unsurlarıyla desteklenmesi halinde, ilde sanayinin gelişmesine önemli katkısı olacaktır. İlin sanayisi ağırlıklı olarak orta ve küçük işletmelerden meydana gelmektedir. Büyük ölçekli sanayi kuruluşları olarak; Muş Şeker Fabrikası ve Çimento fabrikası, Berce Tarım İşletmesi orta ölçekli işletme olarak; Barit fabrikası, Tuğla fabrikası, Süt fabrikası, Tuz fabrikası, Mermer fabrikası, Tekstil fabrikası, Ayakkabı fabrikası ve muhtelif gıda, plastik ve metal eşya fabrikaları vardır.

5.EKONOMİ VE KALKINMA

Genel Ekonomik Göstergeler

- * İhracatın ekonomik faaliyetlere göre bakıldığında en büyük payı imalat sektörü oluşturmaktadır. İlde İhracat yapan KOBİ ve büyük sanayi kuruluşları bu sektörde faaliyet göstermektedir.
- * İlde Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri, Çimento, Cam ve Seramik, Çelik, Demir, Deri ve Deri Mamulleri, Elektrik-Elektronik, İklimlendirme Sanayi, Kimyevi Maddeler ve Mamuller, Maden ve Metaller, Makine ve Aksamı gibi sektörel alanlarda ihracat yapılmaktadır.
- * İlimiz 2016 yılında **495.924 \$ ihracat** ile 81 il içerisinde 78. olmuştur. İthalatımız ise **5.069.250 \$** olarak gerçekleşmiş ve ilimiz ithalatı 75. sırada yer almıştır. 2016 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı **% 9,8** olmuştur.
- * DİE'nin 2011 yılı verilerine göre Türkiye'de kişi başına düşen GSMH **15.137** Dolar iken İlimizde **2.743 \$**'dır.
- * İlin 2014 başı itibarıyla işsizlik oranı ise **% 10,4**'dir.
- * İlimiz 2015 Yılında TÜİK tarafından açıklanan verilere göre İllerde Yaşam Endeksi sıralamasında 81. olarak son sırada yer almıştır.
- * Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu verilerine göre kişi başına düşen altın mevduatı sıralamasında İlimiz 81. sıradaki Şırnak ve 80. sıradaki Şanlıurfa'dan sonra 79. sırada yer almıştır.

Yıllar itibarıyla Kişi Başına Düşen GSYİH

Muş	1997	1998	1999	2000	2001	2011
\$	763	828	802	725	578	2.743

5.EKONOMİ VE KALKINMA

TRB2 BÖLGESİ EKONOMİK GÖSTERGELERİ

Kişi başına gayrisafi katma değer Türkiye ortalaması 9.244 \$ iken TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) bölgesinde 3.515 \$'dır.

TÜFE değişim oranı Türkiye ortalaması %7,40 iken TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) bölgesinde 7,22'dir.

Sanayi ve hizmetler sektöründe çalışan sayılarının Türkiye toplamı içindeki payı TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) bölgesinde % 0,8 iken bu oran İstanbul'da %30'dur.

TÜİK Verileri

MUŞ İLİNİN İTHALAT VE İHRACAT MİKTARI İLE TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİNDEKİ PAYI

(TL)	2015		2016	
	MİKTAR (BİN TL)	ORAN (%)	MİKTAR (BİN TL)	ORAN (%)
İTHALAT	6.344	0,0006	15.072	0,0025
İHRACAT	2.314	0,0011	1.490	0,0003

TÜİK Verileri

İSTİHDAM EDİLENLERİN SEKTÖREL DAĞILIMI

TRB2	Tarım	Sanayi	Hizmetler
İstihdam Sayısı	200.000	111.000	209.000
İstihdam Oranı (%)	39,5	21,3	40,2

TÜİK Verileri

5.EKONOMİ VE KALKINMA

KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ

ADI	Faaliyete Başlama Tarihi	Toplam Alanı (m2)	Toplam İşyeri Sayısı	Dolu İşyeri Sayısı	Boş İşyeri Sayısı	Çalışan İşçi Sayısı
Muş 1. Kısım	1984	142.000	100	100	0	400
Muş 2. Kısım	1996	42.500	63	63	0	126
Muş Alparslan	1997	16.000	45	45	0	90
Malazgirt	1986	50.000	82	82	0	164
Bulanık	1995	60.500	66	66	0	132
Öz Vartolular	Kura Çekim Aşamasında	29.746	43	0	43	

ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

OSB Bilgileri		2011	2012	2013	2014	2015	2016
Faaliyete Başladığı Yıl		2008	2008	2008	2008	2008	2008
Alanı (Hektar)		90	90	90	90	90	90
Parsel Sayısı		54	54	54	54	54	54
Üretime Geçen	Parsel Sayısı	5	5	5	7	13	16
	Tesis sayısı	5	5	5	7	13	16
İnşaat Safhasında	Parsel Sayısı	5	8	9	6	3	0
	Tesis sayısı	5	8	9	6	3	0
Proje Safhasında	Parsel Sayısı	20	29	33	13	11	14
	Tesis sayısı	14	14	27	13	11	13
TOPLAM	Boş Parsel	30	42	47	26	27	24
	Tesis sayısı	24	35	41	26	27	24
Tahsis edilen Parsel Sayısı		30	42	47	26	27	30
İstihdam Kapasitesi	Mevcut	72	83	80	76	52	52
	Toplam	72	83	80	76	52	52

İlde Sanayi Sicil Belgesi Alan Firma Sayısı **140** olup, Toplam İstihdam Sayısı **2.920** kişidir.

5.EKONOMİ VE KALKINMA

İL DEFTERDARLIĞI

GENEL BÜTÇE GELİR VE GİDERLERİ	2015 YILI (TL)	2016 YILI (TL)
BÜTÇE GELİRLERİ (TL)	247.340.220	280.542.303
BÜTÇE GİDERLERİ (TL)	1.098.974.689	1.274.199.830
GELİRİN GİDERİ KARŞILAMA ORANI	%23	%22

SGK

GENEL BÜTÇE GELİR VE GİDERLERİ	2015 YILI
TAHAKKUK TOPLAMI (TL)	191.663.850
TAHSİLAT TOPLAMI (TL)	86.174.420
TAHSİLAT ORANI	45

5.EKONOMİ VE KALKINMA

SİGORTALI SAYISI (ÇALIŞAN)

HİZMET ALANI	ARALIK 2016
ÇALIŞAN SİGORTALI SAYISI	42.585
4/a	21.413
4/b	6.166
4/c	15.006

EMEKLİ SİGORTALI SAYISI

HİZMET ALANI	ARALIK 2016
EMEKLİ SAYISI	17.131
4/a Emekli Sayısı	5.598
4/b Emekli Sayısı	8.486
4/c Emekli Sayısı	3.047

SOSYAL GÜVENLİK KAPSAMINDAKİ KİŞİ SAYISI

HİZMET ALANI	ARALIK 2016
TOPLAM SOSYAL GÜVENLİK KAPSAMI	363.829
1- Aktif Sigortalı Sayısı	42.585
2- Emekli Sayısı	17.131
3- Bakmakla Yükümlü Tutulanların Sayısı	148.330
4- Yeşil Kartlı Sayısı (Gelir Testi Yapılan Kişi Sayısı)	155.783
Kapsamın İl Nüfusuna Oranı	% 89,01
Toplam İl Nüfusu	408.728
Sosyal Güvenlik Kapsamı Dışında Kalan Nüfus	44.899

6. TARIM VE HAYVANCILIK

İl Arazisinin Kullanım Durumlarına Göre Dağılımı

ARAZİ ÇEŞİDİ	MİKTAR (ha)	Toplam Arazi İçerisindeki %'si
Tarım Arazisi	344.842	42
Çayır	93.798	11,5
Mera	279.564	34,0
Orman	72.865	9,0
Tarıma Elverişsiz	28.531	3,5
TOPLAM	819.600	100

Tarımsal Üretim Miktarı

Üretim	Üretim Değeri(Ton)	
Ürünler	2015	2016
Hayvansal (Ton)	332.848	346.245
Yumurta (x1000 Adet)	36.300	35.292
Meyve (Ton)	3.900	4.925
Tarla Bitkileri (Ton)	2.365.199	2.259.499
Sebze Üretimi (Ton)	93.639	110.058

[Yıllar itibariyle verilen tarımsal desteklemeleri görmek için tıklayınız.](#)

6. TARIM VE HAYVANCILIK

Tarım Alanlarının Dağılımı	Hektar	İldeki %
Tarla Arazisi	256.301	31,27
Sebze Ekilişleri	3.679	0,44
Bağcılık	619	0,075
Meyvecilik	367	0,044
Diğer Tarım Arazisi	83.877	10,23
TOPLAM	344.842	42

ÜRÜN GRUPLARI 2015 Yılı		EKİLEN ALAN (Dekar)	ÜRETİM (Ton)	VERİM (Kg/dekar)
TAHILLAR	Arpa	141.427	27.914	197
	Buğday	1.165.130	203.088	174
	Mısır (Dane)	682	429	629
BAKLAGİLLER	Kuru Fasulye	9.541	1.712	179
	Nohut	13.020	2.411	185
	Kırmızı Mercimek	2.726	453	166
ENDÜSTRİ-YAĞ BİTKİLERİ	Şeker Pancarı	86.363	399.084	4.628
	Ayçiçeği (Yağlık)	15.422	2.790	181
	Tütün	1.547	168	109
YUMRULU BİTKİLER	Patates	748	1.485	1.985
	Soğan (Kuru)	267	231	865
	Sarımsak (Kuru)	4	2	500
MEYVESİ YENEN SEBZELER		33.624	99.043	2.946

6. TARIM VE HAYVANCILIK

HAYVANCILIK

	2015	2016
BÜYÜKBAŞ	285.512	302.215
KÜÇÜKBAŞ	1.257.111	1.021.142
ARI (Kovan Sayısı)	33.194	43.463
AT-EŞEK-KATIR	5.756	5.866
KÜMES AYVANLARI (Tavuk, Hindi, Ördek, Kaz)	458.433	452.929

2016 yılında il dışına 34.000 büyükbaş, 98.710 küçükbaş hayvan sevki yapılmıştır. Ayrıca 35.528 arılı kovan ve 625.000 canlı balık sevki yapılmıştır.

7. ULAŖTIRMA, DENİZCİLİK VE HABERLEŖME

KARAYOLU VE DEMİRYOLU VARLIĞI	TOPLAM UZUNLUK (KM)
DEVLET YOLU UZUNLUĞU (Otoyollar Hariç)	259
İL YOLU UZUNLUĞU	391
TOPLAM KÖY YOLU UZUNLUĞU	2.785
DEMİRYOLU UZUNLUĞU (Çift hatlı)	86

KARAYOLU

Karayolu ađı	Devlet yolu	İL Yolu	Toplam
Uzunluk	259	391	650

İL Özel İdaresi Yol Ağı	Asfalt	Stabilize	Tesviye	Ham Yol	Parke	Toplam
Uzunluk (km)	1.746	695	323	16	14	2.785

7. ULAŖTIRMA, DENİZCİLİK VE HABERLEŖME

2003-2016 yılları arasında MuŖ' ta yapılan çalışmalar;

112 km	<i>Bölünmüş Yol</i>
30,5 km	<i>BY-SK</i>
97,5 km	<i>BY-BSK</i>
2.425 km	<i>Asfalt</i>
15 adet	<i>Köprü</i>
98 km	<i>Oto Korkuluk</i>
22.910 m²	<i>Düşey İşaretleme</i>
2.159.060 m²	<i>Yatay İşaretleme</i>
138 km	<i>Yol İyileştirme</i>

7. ULAŖTIRMA, DENİZCİLİK VE HABERLEŖME

DEMİRYOLLARI

2016	Uzunluk(km)	Yolcu sayısı	TaŖınan Yük Sayısı(Ton)
DEMİRYOLU AđI	86	2.794	86.378

HAVAYOLU

İlde haftanın her günü Ankara ve İstanbul'a, Salı ve Cuma günleri ise Bursa'ya direkt uçuŖlar gerekleŖmektedir.

HAVAALANI SAYISI (2016)	Sefer sayısı	Yolcu sayısı
1	2.535	377.414

HABERLEŖME

	ABONE SAYISI		SAYISI
SABİT TELEFON	12.115	YEREL GAZETE	25
İNTERNET	11.007	YEREL RADYO	2

8. GENÇLİK VE SPOR

LİSANSLI SPORCU SAYILARI

Cinsiyet	Lisanslı	Faal
Erkek	10.938	1.774
Kadın	3.798	358
Toplam	14.736	2.132

İL GENELİNDEKİ TESİS

TESİS	SAYISI	KAPASİTESİ
Futbol Sahası Stadyum	1	1.500
Gençlik Merkezi	1	400
Suni Çim Saha	5	2.500
Spor Salonu	5	3.500
Tenis Kortu	1	Tribünsüz
Yüzme Havuzu	1	500
Kayak Merkezi	1	-

1.500 seyirci kapasiteli Spor Salonu ve 500 Kişilik Kapalı Yüzme Havuzu hizmete açılma aşamasındadır.

8. GENÇLİK VE SPOR

	Kulüp türü	Sayısı
1	SPOR KULÜBÜ	67
2	MÜESSESE KULÜBÜ	8
3	OKUL SPOR KULÜBÜ	2
TOPLAM		77

ANTRENÖR SAYISI

SPOR DALI	ANTRENÖR
GÜREŞ	4
KARATE	1
JUDO	1
BOKS	1
BASKETBOL	1
VOLEYBOL	2
HENTBOL	1
ATLETİZM	6
BADMİNTON	3
KAYAK	3
DİĞER	5
TOPLAM	28

MİLLİ SPORCU SAYILARI

BRANŞLAR	MİLLİ SPORCU
KAYAK	8
GÜREŞ	8
ATLETİZM	9
TOPLAM	25

9. TURİZM ve KÜLTÜR

ESKİ MUŞ

İlimizin zengin kültür mirasının, özellikle Türk-İslam devirlerine ait önemli bir bölümü ayaktadır. Ören yerleri, camiler, türbeler, kaleler, hamamlar, köprüler ve çeşmeler bu mirasın mimari örneklerini oluştururlar. Arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan zengin buluntular ise Ankara Anadolu Medeniyetleri, Erzurum, Van ve Diyarbakır müzelerinde sergilenmektedir.

Tarihi ve kültürel değerler bakımından İl Merkezinde; Alaaddin Camii, Ulu Cami, Hacı Şeref Camii, Çengili Kilisesi, Tarihi Murat Köprüsü ile Hasbet Kalesi, Malazgirt İlçesinde ise, Malazgirt Kalesi, Katerin Kalesi ve Tıkızlı Kalesi bulunmaktadır. İl merkezine 5 km uzaklıkta bir Kayak Merkezi bulunmaktadır. Ayrıca, Akdoğan, Hamurpet, Kazan ve Kaz Gölleri, Turizm açısından değerlendirilebilecek doğal göllerdir. İlde her yıl kar-buz ve lale festivali, koğ şenliği, Malazgirt Zaferi kutlamaları yapılır. Ülkemizde nesli hızla tükenmekte olan Toy Kuşu'nun (yaşayan 500 birey) 295 bireyi Muş ovasında olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca Anadolu türkülerinin en önemli temalarından birisini oluşturan Telli turnaların Türkiye'de üreyen son 11 bireyinin Muş'un Bulanık Ovası'nda yaşam mücadelesi verdiği gözlenmiştir.

BUGÜNKÜ MUŞ

9. TURİZM ve KÜLTÜR

Tarihi Murat Köprüsü

Tür	Sayısı
KÜTÜPHANESİ SAYISI	8
KÜTÜPHANELERDEKİ KİTAP SAYISI	258.034
MATBAA VE BASİMEVİ SAYISI	10
SİNEMA SALONU SAYISI	3
TİYATRO SALONU SAYISI	1

Tarihi Murat Köprüsü

GELEN TURİST SAYISI

Giriş Yapan Turist Sayısı	2015	2016
Yerli Turist	128.160	105.543
Yabancı Turist	1.631	281
Toplam	129.791	105.824

Bakanlığın Denetimine Tabi Konaklama Tesislerinin Sayısı ve Dağılımı

TESİSLER	2016	
	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı
4 YILDIZLI OTEL	-	-
3 YILDIZLI OTEL	3	173
BELEDİYE BELGELİ OTEL	16	1.174
TOPLAM	19	1.347

9. TURİZM ve KÜLTÜR

MUŞ LALESİ

Muş Lalesi Zambakgillerden olan ve güzel çiçekler veren bir süs bitkisidir. Muş Lalesi hemcinsleri gibi soğandan yetişir ilkbaharda, Nisan sonu ile Mayıs başlarında çiçek açar 15 gün gibi kısa bir ömrü vardır. İşte bu dönem içerisinde Muş Ovasında nefesleri kesecek güzellikte bir manzara oluşur.

KIŞ TURİZMİ

Muş ta kış mevsiminin uzun sürmesi nedeniyle kış turizmi önemli bir potansiyele sahiptir. Şehir merkezine 8 km mesafedeki Güzeltepe köyü sınırlarında bulunan kayak merkezi bütün canlılığı ile her kesimin kış eğlencesi olmuştur. Konumu ve kar kalitesinden dolayı kayak severlere ve doğa sporları tutkunlarına hizmet vermektedir. Her yıl daha da gelişen kayak pistinde saate 1000 kişi taşıma kapasitesine sahip bir telesiki bulunmaktadır. İlimiz dağlık yapısı ve kendine has doğasıyla dağcılık ve doğa sporları bakımından kayda değer bir ilerleme sağlamıştır. Her yıl Ülkemizin çeşitli bölgelerinden doğa tutkunu dağcıları ağırlamaktadır. Suphan, Andok, Kurtik ve çevresindeki dağlara tırmanışlar düzenlenmektedir.

9. TURİZM ve KÜLTÜR

ÖNE ÇIKAN TURİZM DEĞERLERİ

Telli Turna

Toy Kuşu

Büyük Hamurpet Gölü

Küçük Hamurpet Gölü

Malazgirt Anıtı

Malazgirt Kalesi

Esenlik Camii

Yünören Camii

9. TURİZM ve KÜLTÜR

Alaattin Bey Camii

Ulu Camii

Hacı Şeref Camii

Haspet Kalesi

Çengilli Kilisesi

Arak Kilisesi

Kaya Mezarlar

Migre Hamamı

10. ENERJİ VE TABİ KAYNAKLAR

TÜKETİLEN ENERJİNİN SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI

2016	Tüketim (KWH)	Toplam Tüketim Payı(%)	Abone Sayısı
Mesken	155.178,700	54,28	83.067
Ticarethane	66.367,419	23,22	8.457
Genel Aydınlatma	6.820,467	2,39	1.440
Tarımsal Sulama	2.207,841	0,77	540
Sanayi	23.965,358	8,38	16
Resmi Daireler	12.042,885	4,21	1.952
Diğer	19.277,229	6,74	4.773
TOPLAM	285.859,899	100	100.245

ENERJİ VERİLERİ (2016)

Elektrik Üretim Miktarı (GWH)	488,96
Elektrik Tüketim Miktarı (GWH)	605,89
Kurulu Güç (GW)	0,287
Elektrik Abone Sayısı (Faal)	100.245
Kayıp-Kaçak Oranı %	52,82

Doğalgaz

2015 yılında şehir içi hat döşemesinin ihalesi yapıp işe başlanmış ve 2016 yılında doğalgaz tüketimine başlanmıştır.

10. ENERJİ VE TABİ KAYNAKLAR

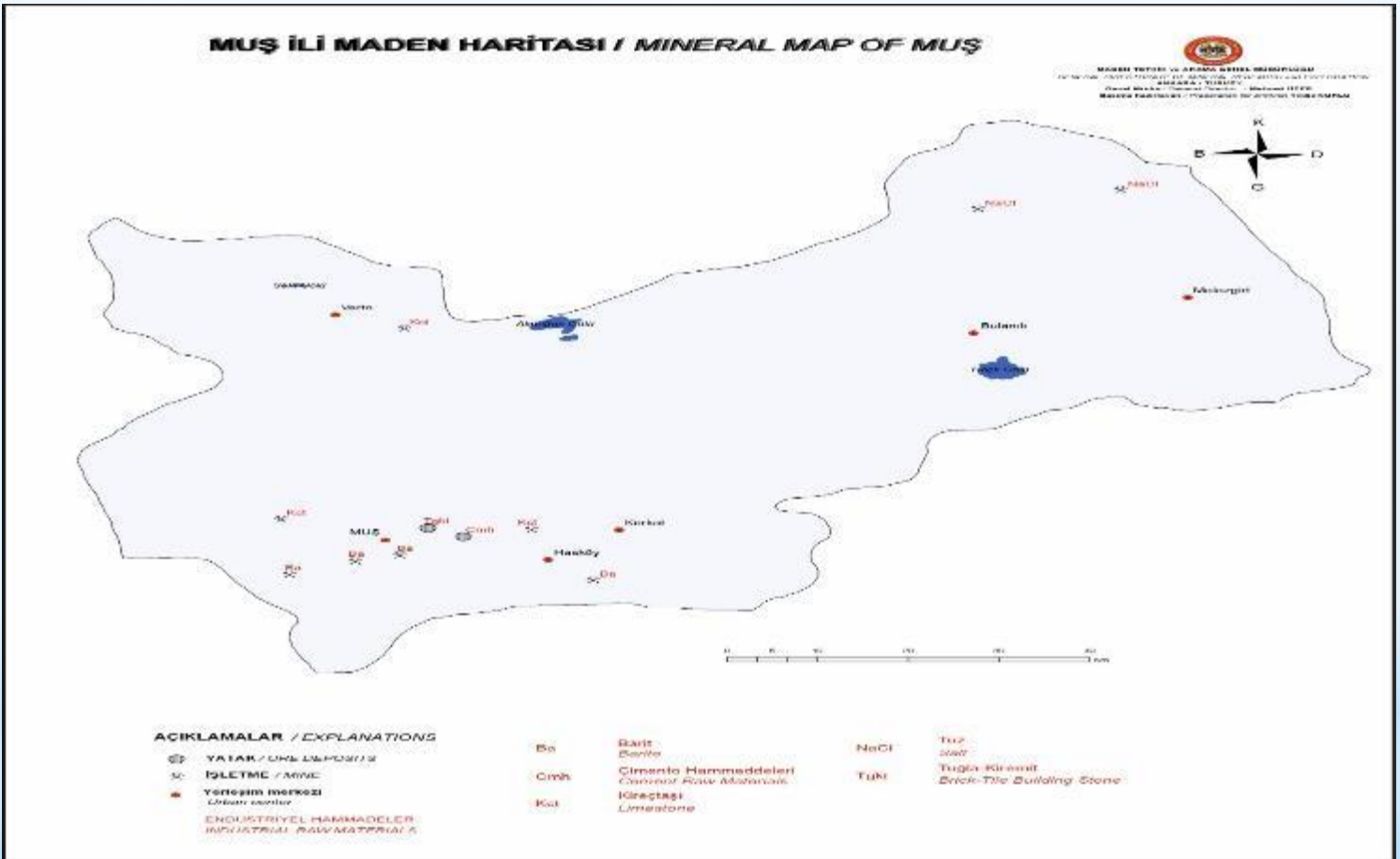
Madenler

İlimizde bulunan başlıca maden cinsleri *barit, tuz, linyit, jips, çimento, kireçtaşı, alçıtaşı, zımpara taşı, kraki, tuğla ve kiremit* hammaddeleridir.

Muş İli Maden Dağılımı

Muş ilinde yapılan arama ve inceleme çalışmalarında:

1. Bitlis Masifi içerisinde barit yatakları,
2. Bitlis Masifi mermerleri içerisinde Kireçtaşı yatakları,
3. Muş havzasında bulunan ve MTA tarafından etüt ve sondajları halen devam etmekte olan linyit yatağı,
4. Muş ili çevresinde yer alan çimento hammaddeleri ortaya konmuştur.

İl için en önemli oluşum, Muş havzası sedimanter birimleri içerisinde yer alan, arama ve rezerv sondajları henüz sürdürülen Linyit yatağıdır. Şu ana kadar yapılan çalışmalarda:

Alt ısı değer aralığının 750,00– 1793,00 (kcal/kg), ortalama nemin % 40,04, ortalama külün % 35,15, ortalama uçucu maddenin % 20,10, ortalama sabit karbonun % 5,10, ortalama Kükürt içeriğinin % 1,97 oluğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

10. ENERJİ VE TABİ KAYNAKLAR

BARAJLAR VE HES

İlimizde İşletme Safhasında 3 adet tesisin(Alparslan I Barajı ve HES, Malazgirt HES ve Varto HES) toplam kurulu gücü 161.5 MW, yıllık enerji üretimi ise 492.3 GWh'tir. Ayrıca İnşaat Safhasında: 3 adet tesisin (Alpaslan II Barajı ve HES, Doğan HES ve Kamer HES) toplam kurulu gücü 292.03MW, yıllık enerji üretimi ise 894.66GWh'tir.

Jeotermal Kaynaklar

Muş İli idari sınırları içerisinde jeotermal sistemleri oluşturacak iki önemli jeodinamik yapı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Alt Miyosen-Pliyosen yaşlı volkanizma, diğeri ise Torit-Anatolit kıta-kıta çarpışması ve doğrultu atımlı faylardan oluşan tektonik kırıklardır. Bu iki temel jeodinamik nedenden dolayı bölge sismik açıdan oldukça etkin olup, tektonizmadan kaynaklanan yeraltı sularının döngüsü volkanizma bileşenleriyle desteklendiğinde uygun jeotermal alanlar oluşturmuştur.

11. MAHALLİ İDARELER

İl Özel İdaresi Personel, Araç ve Lojman Durumu

	Sayısı
PERSONEL SAYISI	272
MEMUR	109
İŞÇİ	163
ARAÇ SAYISI	136
OTOMOBİL BİNEK	30
İŞ MAKİNESİ	106
LOJMAN SAYISI	18

Bütçe Harcamalarının Yıllara Göre Dağılımı (İl Özel İdaresi)

HARCAMA TÜRÜ	2015(TL)	2016(TL)
CARİ HARCAMALAR	63.685.703	72.059.015
YATIRIM HARC.	118.953.811	105.055.998
S.TEŞ.VE T.HARC.	13.545.220	5.283.216
TOPLAM	196.184.734	182.398.229

YILLAR	Personel Giderleri	SGK Dev.Prim Giderleri	Mal ve Hiz. Alım Gid.	Cari Transferler	Sermaye Giderleri	Sermaye Transfer.	Yedek Ödenek	GENEL TOPLAM (TL)
2015	27.633.555	5.193.624	30.858.524	55.390	9.159.857	118.953.811	55.390	196.184.734
2016	32.841.231	4.473.943	34.743.841	9.123,85	4.704.092	105.055.998	-	182.398.229

11. MAHALLİ İDARELER

İL ÖZEL İDARESİ YOL VE İÇMESUYU ENVANTERİ

İLÇESİ	KÖY SAYISI	YOL DURUMU						İÇMESUYU DURUMU		
		Toplam Köy Yolu Uzunluğu (km)	Asfalt (km)	Stabilize (km)	Tesviye (km)	Ham (km)		Mevcut Ünite Sayısı	Suyu Yetersiz Ünite Sayısı	Susuz Ünite Sayısı
Merkez	96	1.005	576	258	157	5	10	166	4	6
Bulanık	56	503	298	149	53	2	2	88	5	9
Hasköy	17	69	48	5	14	0	2	18	0	0
Korkut	30	248	160	65	14	10	0	38	1	0
Malazgirt	75	522	361	122	40	0	0	93	3	1
Varto	93	437	304	96	37	0	0	134	1	1
TOPLAM	367	2.785	1.746	695	314	16	14	537	14	17

12. İLİN ASAYİŞ VE GÜVENLİK DURUMU

İLDEKİ ASAYİŞ OLAYLARI (EMNİYET+JANDARMA)	2015 Olay Sayısı	2016 Olay Sayısı
Terör Olayları Sayısı	254	313
Toplumsal Olay Sayısı	186	98
Kaçakçılık Olayları Sayısı	182	215
Asayiş Olayları Sayısı	4.627	4.099
Çocuk İstismarı Olay Sayısı	354	414
Kadına Yönelik Şiddet Olayları Sayısı	207	255
Diğer Olay Sayısı	1.100	1.059
TOPLAM OLAY SAYISI	6.910	6.453
OLAY ORANLARI	2015 (%)	2016 (%)
Terör Olaylarının Oranı	3,7	4,9
Kaçakçılık Olaylarının Oranı	2,7	1,5
Toplumsal Olaylarının Oranı	2,6	3,3
Asayiş Olaylarının Oranı	67,0	63,5
Çocuk İstismarı Olaylarının Oranı	5,1	6,4
Kadına Yönelik Şiddet Olaylarının Oranı	3,0	4,0
Diğer Olayların Oranı	15,9	16,4

EMNİYET VE JANDARMA PESONEL-LOJMAN SAYISI	2015 YILI	2016 YILI
Emniyet Personeli Sayısı	1.492	1.715
Jandarma Personeli Sayısı	2.228	1.754
Güvenlik Korucusu	1.506	1.849
Gönüllü Güvenlik Korucusu	1.925	1.884
Emniyet Lojman Sayısı	332	308
Jandarma Lojman Sayısı	135	135

13. YATIRIMLAR VE PROJELER

2016 Yılında Yapılan Destekleme ve Hibeler

Hibe Veren Kurum	Hibe-Destek Miktarı (TL)	Proje yeri
DAP	3.807.749	Muş
SODES	-	-
KOSGEB	1.991.000	Muş
DAKA	-	-
TKDK	44.542.595	Muş

TKDK Muş İl Koordinatörlüğünce 2016 yılında **44.542.595 TL** hibe desteği ile beraber **toplam 73.200.399 TL** yatırım yapılmıştır. Ayrıca kuruluşundan bu yana Muş iline **toplam 82.571.153 TL hibe desteği** sağlanmıştır.

Genel toplamda 2016 yılı için sağlanan destekleme ve hibelerin toplamı **50,3 Milyon TL**'dir.

13. YATIRIMLAR VE PROJELER

2016 YILI SEKTÖRLERE GÖRE KAMU YATIRIMLARI

Sektörü	Toplam Proje Sayısı	2016 Yılı Ödeneği (TL)	Toplam Harcama Miktarı (TL)	Nakdi Gerç. (%)
TARIM	200	55.698.432	36.669.830	66
ENERJİ	5	3.829.000	1.763.047	46
ULAŞTIRMA	304	182.761.149	148.306.177	81
KONUT	4	2.689.189	930.000	35
EĞİTİM	155	98.070.399	76.771.872	78
SAĞLIK	11	2.526.787	501.787	20
DKH	99	69.369.819	41.189.970	59
M. İDARELER	52	30.383.272	22.633.551	74
TOPLAM	830	445.328.047	328.766.234	74

2016 yılında tamamlanan yatırım proje sayısı 585, devam eden proje sayısı 95, ihale aşamasındaki proje sayısı 17 ve başlanmayan proje sayısı ise 133 adettir.

İlimizde kış mevsiminin uzun sürmesinden dolayı Nisan ayından itibaren yatırımların inşaatına başlanmaktadır.

13. YATIRIMLAR VE PROJELER

MUŞ İLİ 2003-2015 DÖNEMİ YATIRIM PROGRAMI KAPSAMINDAKİ KAMU YATIRIM, ÖDENEK VE HARCAMALARI (BİN TL)

	Yılı Ödeneği	Yapılan Harcama
TARIM	525.609	465.919
İMALAT	22.635	10.657
ENERJİ	352.029	214.511
ULAŞTIRMA	665.495	660.298
KONUT	102.655	45.651
EĞİTİM	832.016	589.967
SAĞLIK	113.587	86.245
DİĞER KAMU HİZMETLERİ	289.688	166.841
TOPLAM	2.903.713	2.240.090

MUŞ İLİ 2016 YILI YATIRIM PROGRAMI KAPSAMINDAKİ KAMU YATIRIM; ÖDENEK VE HARCAMALARI

SEKTÖRÜ	2016 Yılı Ödeneği (Bin TL)	Dönem Sonuna Kadar Yapılan Harcama (Bin TL)
TARIM	55.698	36.670
ENERJİ	3.829	1.763
ULAŞTIRMA	182.761	148.306
KONUT	2.689	930
EĞİTİM	98.070	76.772
SAĞLIK	2.526	502
DKH	69.370	41.190
TOPLAM	414.945	306.133

İLİMİZİN KISA VADEDE ÇÖZÜM GEREKTİREN SORUNLARI VE ÖNCELİKLERİ

1. Karasu Islah Projesinin Tamamlanması,
2. Muş Ovası Topplulaştırma İşinin Bitirilmesi,
3. Alparslan II Barajı İnşaatının Bitirilmesi,
4. Muş Ovası Sulama Projesinin Tamamlanması,
5. İçme Suyu Sorunun Çözülmesi,
6. Muş Merkez İlçeye Yakın Çevre Köylerinin Belediyeye Bağlanarak İmar ve Şehirleşme Bütünlüğünün Sağlanması,
7. Eğitim ve Öğretimde Derslik, Yurt ve Pansiyon Sorununun Çözülmesi,
8. Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi'nin Yapılması,
9. Muş Belediyeler Birliği Katı Atık Tesisinin Yapılması,
10. Muş Merkeze Sporcu Kamp Eğitim Merkezinin Yapılması ve İl Merkeze Boks, Güreş Salonlarının Yapılması,
11. İstihdamın Sağlanması,
12. Hasköy, Korkut ve Varto İlçelerine Spor Salonu Yapılması,
13. Çocuk Evleri Sitesi Binasının Yapılması,
14. Arsa Temini Yapılan Yeni SGK Hizmet Binasının Yapılması,
15. Muş Merkeze İl Müzesinin Yapılması,
16. Üniversite Öğrencileri İçin Yurt Yapılması,
17. Konut Sorunun Çözülmesi.

İLİMİZİN KISA VADEDE ÇÖZÜM GEREKTİREN SORUNLARI VE ÖNCELİKLERİ

1. Karasu Islah Projesinin Tamamlanması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

119 km uzunluğunda olan mevcut Karasu Irmağı, yeni proje ile 63,5 km'ye düşmektedir. Böylece çok sayıda mendereslerin kesilmesi ile daha düzgün bir güzergâhın elde edilmesi ve akış rejiminin düzenlenmesi ile her yıl Muş Ovasında meydana gelen sel felaketleri de önlenmiş olacaktır.

Muş Ovasında yakın zamana kadar Karasu ve Murat nehirlerinin taşması ve dağlardan gelen kar suları nedeniyle taban suyu problemi yaşanmakta olduğu için tarımsal üretimde sıkıntılar yaşanmıştır. Ancak Karasu nehrinin ıslahı başlanmış yaklaşık olarak 23 km tamamlanmıştır. Geri kalan kısmın ihalesi yapılmış olup 2017 yılında tamamlanması beklenmektedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Muş Ovası'nın drenaj sorunu, biriken suların taşkın ve erozyon tehdidi oluşturması gibi nedenler, ovada tarımsal faaliyetleri sınırlayan faktörlerin başlıcalarıdır.

Alparslan II Barajı inşaatı, Arazi Toplulaştırması ve Muş Ovası Islahı tamamlandığında ilimizde tarımsal ve hayvansal üretimde dolayısıyla istihdamda artış gerçekleşecektir.

2. Muş Ovası Toplulaştırma İşinin Bitirilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Tarım işletmelerinin sahip oldukları küçük, parçalı ve dağınık arazileri modern tarım işletmeciliğine göre yeniden düzenleyerek, daha az zaman, işgücü ve sermaye kullanımını sağlamak, üretim faktörlerinden en iyi biçimde yararlanarak tarımsal üretimi ve tarım işletmelerinin verimliliğini artırmak ve kırsal kesimdeki nüfusun hayat standartlarını yükseltmek amacıyla 82 köyümüzde 94,180 ha alanda arazi toplulaştırma işlemi yapılacaktır.

2015 yılı itibariyle 4 toplulaştırma projesinin toplam gerçekleşme yüzdesi %60 şeklindedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Türkiye'nin 3. büyük ovası olan ve Alparslan II Barajı ile tamamı sulanabilecek olan Muş Ovası hem ilimiz hem de ülkemiz için büyük bir zenginlik kaynağıdır. İldeki tarım ve hayvancılık potansiyelinin değerlendirilmesi, modern yöntemlerle üretim yapılması ve ilimizde istihdamın artırılarak göçün önlenmesi bu projenin geri kalan 82 köyün Arazi Toplulaştırma Projesinin tamamlanması ile doğru orantılı olacaktır.

İLİMİZİN KISA VADEDE ÇÖZÜM GEREKTİREN SORUNLARI VE ÖNCELİKLERİ

3. Alparslan II Barajı İnşaatının Bitirilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Muş İli ekonomisinin temelini tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Bölgeye göre önemli ovalar ve akarsulara sahip olan Muş İli, tarım açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyeli değerlendirmek amacıyla ilin en büyük yatırımı olan ve Murat Nehri üzerinde yapımına başlanan **Alparslan II** ile potansiyel yatırıma dönüşecektir. Yıllık 714 GWh/yıl enerji üretim kapasiteli, 78.000 hektar arazi sulama kapasiteli olan ve %37 fiziki gerçekleşmesi sağlanan Alparslan-II Barajının inşaat çalışmalarının yavaş ilerlemesinden kaynaklı sıkıntılar yaşanmaktadır.

Yapımı ENERJİSA firması tarafından üstlenilen **Alparslan II** Barajının yapımının hızlandırılması eş zamanlı olarak yürütülen Muş Ovası Sulama Projesinin zamanında faaliyete geçmesini sağlayacaktır. Ayrıca Muş Merkez ve yakın ilçe ve yerleşim yerlerinin uzun vadede içme suyu ihtiyacının giderilmesi bu barajın bitirilmesi ile gerçekleşecektir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

İl ekonomisi üzerinde doğrudan etkisi olan **Alparslan II Barajı** inşaatının bir an evvel bitirilmesi gerekmektedir.

4. Muş Ovası Sulama Projesinin Tamamlanması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimizde toplam 342.198 hektar olan tarım arazisinin, 158.215 hektarı sulanabilir arazidir. Şimdilik sulanabilir arazilerin 64.948 hektarı sulanmaktadır.

Alparslan-II barajının gerçekleşmesi ile birlikte Muş Ovasının sulanabilir arazisinin tamamı sulanabilecek ve tarımsal ekonomi gelişecektir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

2019 yılında bitirilmesi hedeflenen Alparslan II Barajı ile birlikte kapalı devre Muş Ovası Sulama Projesine de başlanarak eş zamanlı olarak hizmete girmesi sağlanmalıdır.

İLİMİZİN KISA VADEDE ÇÖZÜM GEREKTİREN SORUNLARI VE ÖNCELİKLERİ

5. İçme Suyu Sorunun Çözülmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimiz Muş ovasında yer almasına rağmen içme ve kullanma suyu problemi yaşamaktadır. İl merkezi, Hasköy, Korkut ve Varto ilçelerimizde konutlara yeterince içme ve kullanma suyu verilememektedir. İlimizin içme suyu sondajlara bağlıdır. Bu da çok ciddi enerji masrafına neden olmaktadır. Cazibeli suya ihtiyaç bulunmaktadır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

İçme suyu probleminin yaşamsal önem arz ettiği göz önüne alınarak uzun vadede Alparslan 2 barajı ile aşılması planlanmakta ise de kısa vadede problemin sondajlar ile çözülmesi gerekmektedir.

6. Muş Merkez İlçeye Yakın Çevre Köylerinin Belediyeye Bağlanarak İmar ve Şehirleşme Bütünlüğünün Sağlanması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Kısmen de olsa ilimizin kırsal kesimlerinden gelen iç göç ve evlilikler sonucu geleneksel aile yapısı değiştiğinden dolayı şehir merkezinde konut ihtiyacı devam etmekte ve düzensiz bir yapılaşma meydana gelmektedir. Şehir merkezi önümüzdeki yıllarda çevreye yakın köylerle birleşmiş olacaktır. Şimdiden bu köylerde, çarpık bir yapılaşmanın önüne geçilmesini önlemek, hizmetlerde ve imarda şehir bütünlüğünü sağlamak için yakın köylerin belediyeye bağlanması gerekmektedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Şehrin doğusunda Tekyol'a kadar, batısında Üniversite kampusuna kadar ve güneyde Karasu Nehrine kadar (demiryolunun etrafındaki köyler) belediyeye bağlanma süreci hızlandırılmalıdır.

İLİMİZİN KISA VADEDE ÇÖZÜM GEREKTİREN SORUNLARI VE ÖNCELİKLERİ

7. Eğitim ve Öğretimde Derslik, Yurt ve Pansiyon Sorununun Çözülmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Okul Öncesi Derslik İhtiyacı: 2015-2016 Eğitim-Öğretim yılında İlimiz Okul Öncesi Eğitimde kayıtlı bulunan 7.286 öğrencinin sağlıklı eğitim ortamından yararlanabilmesi ve okullaşma oranının arttırılması için 150 Okul Öncesi Dersliğe ihtiyaç duyulmaktadır.

İlkokul ve Ortaokulda Derslik İhtiyacı: Nüfusunun %61 gibi büyük bir oranının kırsal kesimde yaşadığı ve hızlı nüfus artışının meydana geldiği ilimizde öğrenim görmekte olan 90.391 öğrencinin sağlıklı ve istenilen eğitim ortamına kavuşması için acilen 300 dersliğe ihtiyaç duyulmaktadır.

Orta Öğretimde Derslik İhtiyacı: Orta Öğretimde çağ nüfusunun 41.873 olduğu İlimizde okullaşma oranının Türkiye ortalamasının üzerine çıkarmak, ilköğretimdeki okullaşma oranını, orta öğretimde de yakalamak istiyorsak okulların eğitim ortamlarının iyileştirilmesi için acilen ihtiyaç olan 657 dersliğin yapılması gerekmektedir.

Pansiyon İhtiyacı: Nüfusumuzun %61'i kırsalda yaşadığı için ilkokul, ortaokul ve ortaöğretimde ilimizin pansiyon ihtiyacı devam ederek acilen çözülmesi gereken sorunlar arasında yer almaktadır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Çocukların Okul Öncesi Eğitimde kazandırılması amaçlanan hedef ve yeterliliğe ulaşmasını sağlamak için ihtiyaç duyulan dersliklerin yapımı için her türlü imkânların kullanılması (Hayırsever, STK ve kamu imkânları). İlimizde Ortaokulda bir dersliğe 36 öğrenci düşmektedir, MEB belirlemiş olduğu bir dersliğe 30 öğrenci standardına ulaşmak ve belirtilen sayıda dersliğin yapılması için tüm imkânların kullanılması. Kız çocuklarının eğitime kazandırılması ve kırsaldan gelen öğrencilerin barınma sorunlarının ortadan kaldırılması için kamu imkanları ile yapılması. İhtiyaç duyulan dersliklerin yapılması, Orta Öğretimde fiziki imkanların iyileştirilmesi için tüm kamu ve özel sektör imkanlarının kullanılması.

Acilen ihtiyaç duyulan pansiyonların yapılması gerekmektedir.

İLİMİZİN KISA VADEDE ÇÖZÜM GEREKTİREN SORUNLARI VE ÖNCELİKLERİ

8. Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi'nin Yapılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Muş İli 1.derece deprem bölgesinde yer almaktadır. İlimizde deprem, heyelan, sel, çığ ve kaya düşmesi gibi afetler meydana gelmektedir. Heyelan afetinden 21 köy, sel afetinden 14 köy, çığ afetinden ise 15 köy etkilenmektedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

12 ili kapsayan Kızılay Bölge Merkezi malzeme depolarıyla birlikte ilimizde bulunmakta ve afet acil durumlarında aktif görevler üstlenmektedir. İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü ile Koordine içinde bölgede faaliyette bulunabilmesi için Afet Yönetim Merkezi'nin kurulması gerekmektedir.

9. Muş Belediyeler Birliği Katı Atık Tesisinin Yapılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi gayesiyle karar ve tedbirlerin alınması ve uygulanmasında insan ve diğer canlı varlıkların sağlığının korunması, kalkınma gayretlerine olumlu ve olumsuz etkileri ile fayda ve maliyetleri dikkate alınarak kısa ve uzun vadeli değerlendirmelerin yapılması şehir hayatında büyük bir öneme sahiptir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Muş Katı Atık Belediyeler Birliğine bağlı 15 belediye (Muş Belediyesi, Korkut Belediyesi, Hasköy Belediyesi, Varto Belediyesi ve bunlara bağlı 11 Belde) için Korkut ilçesine bağlı Yürekli Köyünde yer tespit ve tahsisi yapılmış olup ÇED ve uygulanma projeleri ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. Projenin hayata geçirilmesi için ödenek ihtiyacımız bulunmaktadır.

İLİMİZİN KISA VADEDE ÇÖZÜM GEREKTİREN SORUNLARI VE ÖNCELİKLERİ

10. Muş Merkeze Sporcü Kamp Eğitim Merkezinin Yapılması ve İl Merkeze Boks, Güreş Salonlarının Yapılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimizin nüfusunun yüzde altmış üçlük bölümünün kırsal kesimde yaşaması nedeniyle kırsalda yapılan taramalar sonucunda başarılı olan sporcularımız il merkezinde kalabilecekleri bir yerleri olmadığı için çoğu, imkansızlıklardan dolayı sporu bırakmak zorunda kalıyorlar.

Ayrıca özellikle boks, güreş, karate gibi branşlarda ise sporcuların antrenman yapacakları sahalar bulunmamaktadır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Bu iki tesisle ilgili gerekli ödeneğin ayrılarak yatırım programına acilen alınması gerekmektedir.

11. İstihdamın Sağlanması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimiz Muş, sosyo-ekonomik gelişmişlik bakımından son Sırada yer almaktadır. Halkın büyük çoğunluğu geçimini Tarım ve Hayvancılıktan sağlamaktadır. Çimento fabrikası ve şeker fabrikası ve birkaç tekstil atölyesi dışında kayda değer sanayi kuruluşu bulunmamaktadır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

DAKA desteği ile Organize Sanayi Bölgesinde Tekstil Kent adı altında kapalı alan oluşturulması yatırımcı için cazibe oluşturacaktır.

12. Hasköy, Korkut ve Varto İlçelerine Spor Salonu Yapılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Hasköy, Korkut ve Varto ilçeleri için 500 kişilik spor salonları 2016 yatırım programına alınması hedeflenmektedir. Ayrıca Bulanık, Varto ve Hasköy ilçelerine Gençlik Merkezi yapılması gerekmektedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Hasköy, Korkut ve Varto ilçeleri düşünülen 500 kişilik spor salonları ve gençlik merkezlerinin 2016 yatırım programına alınması için yer temini ve ödeneğe ihtiyaç bulunmaktadır.

İLİMİZİN KISA VADEDE ÇÖZÜM GEREKTİREN SORUNLARI VE ÖNCELİKLERİ

13. Çocuk Evleri Sitesi Binasının Yapılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Mevcut Çocuk evlerimizin fiziki yapısı hem kızlar hem de erkekler için uygun değildir. Dolayısı ile mevcut evlerin erkeklere tahsis edilerek kız çocukları için yeni bir sitenin yapılması gerekmektedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Bir tanesi İdari Bina 6 tanesi çocuklar için olmak üzere 48 kişi kapasiteli 7 adet dubleks daire şeklinde Çocuk Evleri Sitesinin yapılmasına ihtiyaç vardır.

14. Arsa Temini Yapılan Yeni SGK Hizmet Binasının Yapılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İl Müdürlüğünün, mülkiyeti kuruma ait hizmet binası bulunmamaktadır. Halihazırda kullanılan binanın mülkiyeti Milli Emlak Müdürlüğüne ait olup, kullanımı ise Sağlık İl Müdürlüğüne aittir. Binanın bodrum, 2. ve 3. katlarında olumsuz ve yetersiz şartlarda SGK İl Müdürlüğü olarak hizmet verilmektedir. Binanın İl Müdürlüğünce kullanılan alanı 1.902 m²'dir. Söz konusu binanın 1. katı ise Sağlık İl Müdürlüğünce aile hekimliği olarak kullanılmaktadır.

Yeni hizmet binasının yapılabilmesi için Muş Belediyesinin biriken SGK borcuna karşılık, Belediyeye ait arsanın borç takas işlemi yapılarak SGK İl Müdürlüğüne tahsis edilmesi bina inşaatına ihtiyaç duyulan arsa sorununu çözecektir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Hizmetlerin daha kaliteli sunulması ve kayıt dışı ekonomi ile daha etkin mücadele etmek için yeni bir binaya ihtiyaç vardır. 408.728 kişilik il nüfusunun %96'sı Sosyal Güvenlik kapsamında olan ilimizde SGK İl Müdürlüğü hizmet binasının yapılabilmesi için yukarıda zikredilen arsanın tahsisi yapılması ve yeterli ödeneğin temin edilmesi gerekmektedir.

15. Muş Merkeze İl Müzesinin Yapılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Muş'a ait eserler diğer illerde sergilenmektedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Yapılacak olan müze ile çocuklarımız tarihini daha pratik yoldan öğrenmiş olacak ve ilimize çok önemli değer katılmış olacaktır.

İLİMİZİN KISA VADEDE ÇÖZÜM GEREKTİREN SORUNLARI VE ÖNCELİKLERİ

16. Üniversite Öğrencileri İçin Yurt Yapılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Muş Alparslan Üniversitesinde 2015-2016 Öğretim yılında yaklaşık 9.500 öğrenci eğitim görmüştür. Her yıl öğrenci kapasitesi artacağından acil olarak yurt binasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

En az 1.000 kapasiteli, birer erkek ve kız yurdu yapılmalıdır.

17. Konut Sorunun Çözülmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Muş ili, konut açığı yüksek olan illerden biriyken, son yıllarda konut kooperatiflerinin yaygınlaşmasıyla, konut açığı kapatılmaya çalışılmaktadır. Ancak geleneksel geniş aile yapısının dağılması, büyük bir kitleyi oluşturan genç nüfusun evlenmesi ve üniversitemizin öğrenci sayısının hızla artması konut ihtiyacını artırmaktadır. Ayrıca oluşan yoğun personel sirkülasyonu da bu açığın büyümesinde etkisi bulunmaktadır. Eski yerleşim yerlerindeki konutlar ise, sıhhi tesisat ve donatım açısından yetersiz durumdadır.

Köylerde konutlar, çamur harçlı, moloz taş yapılarıdır. İl Merkezi ve ilçelerde betonarme yapıya hızla geçilmektedir. Çarpık bir kentleşme söz konusudur.

İlin birinci derecede deprem kuşağı üzerinde yer alması nedeniyle doğal afetlere karşı konutların dayanıklı olması son derece önemlidir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

İlimizde gerek Üniversite öğrencileri ve gerekse devlet memurlarının konut ihtiyaçlarından dolayı TOKİ nin konut üretmesi faydalı olacaktır. Ayrıca TOKİ nin konut üretmesi memurların ilimizde görev yapma süreleri; dolayısı ile kamu hizmetlerinin kalitesini arttıracak, artmış kentsel dönüşüm ve şehirleşmeye katkı sağlayacaktır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

1. Karayolları Yol Ağına Alınan Muş-Batman Yolunun Yapılması,
2. Muş Merkezli, Muş-Bitlis-Bingöl İllerini Kapsayan Yeni Bir TRB Kalkınma Bölgesi Oluşturulması,
3. Eğitim ve Araştırma Hastanesinin Açılması,
4. Malazgirt Tarım Makineleri İhtisas Sanayi Sitesi gibi Tarım Makineleri Sanayisinin Geliştirilmesi,
5. İhracatın Geliştirilmesi,
6. Murat Nehrinin Islah Çalışması,
7. Malazgirt ve Bulanık Ovalarında Toplulaştırma Yapılması,
8. Organize Sanayi Bölgesinde Fabrika Binalarının Yapılarak Müteşebbislere Teslim Edilmesi,
9. Kış Turizmi ve Kış Sporları Altyapısının Güçlendirilmesi,
10. Tarım ve Hayvancılıkta Çağdaş Üretim Tekniğinin Uygulanması,
11. Erzincan-Muş Arasında Hızlı Tren Hattının Yapılması,
12. Tekstil Alanındaki Yatırımların Desteklenmesi ve Teşvik Edilmesi,
13. Göl ve Nehirlerde Kafeste Balık Yetiştiriciliğinin Yaygınlaştırılması,
14. Tarım Ürünleri Sanayisinin (Süt ve Et Sanayi) Geliştirilmesi,
15. Haspet Kalesi ve Çengelli Kilisesi Gibi Tarihi Zenginliklerimizin Restore Edilerek Turizme Kazandırılması,
16. Muş İlindeki Tarihi Dokunun Gün Yüzüne Çıkarılması,
17. 1000 Yıllık Geçmişten 1000 Yıllık Geleceğe Projesinin Gerçekleştirilmesi,
18. Atık Su Arıtma Tesislerinin Kurulması,
19. Muş Tanıtım Projesinin Gerçekleştirilmesi,
20. Tarımsal Üretimin Geliştirilmesi,
21. Muş Alparslan Üniversitesinde Ziraat ve Veteriner Fakültelerinin Açılması,
22. İlimizde Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi Projesinin Gerçekleştirilmesi.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

1. Karayolları Yol Ağına Alınan Muş-Batman Yolunun Yapılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Muş'tan Batman'a ulaşım sağlayan en gelişmiş karayolu Bitlis-Baykan-Kozluk üzerinden sağlanmakta ve yolun toplam uzunluğu 218,2 km'dir. Kullanılan diğer alternatif güzergah ise Kulp üzerinden sağlanmakta olup 215 km'dir. Muş, Batman, Diyarbakır ve Bitlis illerine bağlı ve çoğu akraba olan 141 köy, mevcut iki güzergah dışında kalan ve Muş'un en güneyindeki Batman İline sınır olan İnardı Köyü üzerinden ulaşım sağlamaktadırlar. Bu yol hem çok kısa hem de yörenin ticari faaliyetleri üzerinde bulunmaktadır. Özellikle hayvancılık faaliyetleri bu bölgede yoğunlaşmakta ve ciddi miktarda tarım ürünleri ticareti yapılmaktadır.

Bu iki ilin birbirine doğrudan bağlanması yöredeki güvenlik zafiyetini de ortadan kaldıracaktır. Ayrıca bu yörede bulunan zengin bitki örtüsü nedeniyle yoğun bir gezici arıcılık faaliyeti yapılmaktadır. Yine geniş mera ve yaylalar sayesinde göçebe hayvancılık yapılmaktadır. Bu yol sayesinde bu faaliyetlerin ekonomik değeri daha da artacaktır.

Yine yörede bulunan doğal ortam, bölgeye göre zengin orman örtüsü ve organik ürünler sayesinde bölge kırsal turizm açısından büyük bir potansiyeli barındırmaktadır. Ancak ulaşımındaki sıkıntılar nedeniyle bugüne kadar bu potansiyel değerlendirilememiştir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

İlimizin ekonomik ve ticari faaliyeti ile insan trafiğinin en yoğun yaşandığı komşu ilimiz Batman'a, İlimiz güneyinden direk ulaşım sağlayacak bir devlet yolunun yapılması fikrinin duyulması bölge halkı içinde büyük bir heyecan uyandırmıştır.

Muş coğrafi olarak, bölge için çok stratejik bir konumda bulunmaktadır. Kara, hava ve demiryolu ulaşımı ile komşu iller için bir kavşak konumundadır. Mevcut haliyle Bitlis üzerinden veya Diyarbakır Kulp üzerinden ulaşım sağlanabilen Batman iline doğrudan ulaşım sağlayacak bir devlet yolunun en kısa zamanda hayata geçirilmesi, bölgenin güvenlik, ticari ve ekonomik hayatına büyük katkı sağlayacaktır.

Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığımızın 01.12.2016 Tarih ve 45583 Sayılı Oluru ile Karayolları Ulaşım Ağına alınan Muş-Batman Yolunun bir an önce projelendirilip yapımına başlanması bu iki ilimiz için elzem olan ulaşım ihtiyacını giderecektir.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

2. Muş Merkezli, Muş-Bitlis-Bingöl İllerini Kapsayan Yeni Bir TRB Kalkınma Bölgesi Oluşturulması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimiz Muş-Bitlis-Van-Hakkari illerinden oluşan TRB2 bölgesinde yer almaktadır. TRB2 Bölgesinin OSB (Muş) ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü (Bitlis) dışında kalan tüm müdürlükleri Van ilinde bulunmaktadır. Van ili Muş ilinden 217 km Bitlis ilinden ise 162 km uzaklıktadır. Ayrıca Muş ve Bitlis illeri birbirlerine sadece 71 km uzaklıktadırlar.

Bölge müdürlüklerinin Muş ve Bitlis'ten uzak olan Van'da bulunması gerek ulaşım ve koordinasyonda gerekse kurumlarımızın verimli çalışmasında ciddi aksamalara sebebiyet vermektedir. Bu sebeple mevcut TRB bölgesi Muş ve Bitlis illerimizin gelişmesine katkı sağlayamamaktadır.

Bingöl ili ise Malatya-Elazığ-Bingöl-Tunceli'den oluşan TRB1 bölgesinde yer almaktadır. Bingöl'ün Muş'a uzaklığı 114 km iken TRB1 bölgesinin merkezi konumundaki Elazığ'a uzaklığı 143 km'dir. Bingöl ilinin hem coğrafi hem de sosyo-ekonomik yeri Muş ve Bitlis illerine çok daha yakındır.

Muş, Bingöl ve Bitlis illeri diğer illere göre birbirlerine çok daha yakın konumda bulunmaktadır. Haliyle bu üç ilimizden oluşacak yeni bir TRB bölgesi kurulması zorunluluğu doğmaktadır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Muş, Bingöl ve Bitlis illerinden oluşan yeni bir TRB Bölgesi kurulması ve bu illerde kurulacak Bölge Müdürlüklerinin illerin potansiyeline göre dağıtılması bu üç ilimizin kalkınmasında çok önemli rol oynayacaktır. Hem sosyo-ekonomik hem de coğrafi olarak birbirlerine çok yakın olan bu illerimizden oluşacak yeni bir TRB Bölgesi daha adil ve daha verimli bir kalkınma bölgesi oluşturacaktır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

3. Eğitim ve Araştırma Hastanesinin Açılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimize en yakın araştırma hastanesi yaklaşık olarak 250 km mesafededir (Van, Erzurum, Elazığ, Diyarbakır). Ayrıca ilimiz coğrafi konumu açısından Bitlis, Bingöl gibi illerinin arasında kalmasından dolayı da bölge illerine hizmet verebilecek en güzel konumdadır. Çoğu zaman gerek personel, gerekse donanım olarak ilimizdeki sağlık kurumları bazı vakalar için yetersiz kalmakta ve il dışına sevkler yapılmaktadır. **2016 yılında il dışına 21.040 resmi evraklı hasta sevki ile ilimiz il dışı hasta sevkinde Türkiye 1. olmuştur.** Bununla beraber ilimizden yılda yaklaşık 30.000 hasta il dışındaki hastanelere sevksiz olarak gitmektedir. Bu da İlimizde tam donanımlı bir Tıp Fakültesi Hastanesine duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

400 Yatak Kapasiteli Muş Devlet Hastanemiz 2015 yılında faaliyete geçti. Modern tıp anlayışı ile hizmet verilebilmesi için hastanenin Eğitim ve Araştırma Hastanesine dönüştürülmesi fayda sağlayacaktır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Bölge Eğitim ve Araştırma Hastanesi ile hem ilimize hem de Bingöl ve Bitlis başta olmak üzere bölgemize etkin ve verimli bir sağlık hizmeti sunulmuş olacaktır. Ayrıca Muşlu gençlerin kendi memleketlerinde hizmet vermelerini ve uzun süre görev yapmalarını sağlayacaktır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

4. Malazgirt Tarım Makineleri İhtisas Sanayi Sitesi gibi Tarım Makineleri Sanayisinin Geliştirilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlçede tarım alet ve makineleri üretimi yapan toplam 10 firma vardır. Firmaların bir kısmı yıllık 500–600 adet makine üretirken bir kısmı 1000 ve 3000 adet makine üretilip satmaktadır. Firmalar; römork, çayır biçme makinesi, çayır ve ot toplama tırnığı ve ot toplama makinesi üretmektedirler. TRB2 Bölgesinde hatta tüm Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde geniş ve homojen kümelenmenin öncü ve önemli bir örneğini teşkil eder. Bu durum işletmeler arasında işbirliği kurulmasını kolaylaştırır, sağlıklı bir örgütlenmeyle girdi ve çıktı maliyetleri azaltılabilir ve daha az maliyetle tüm firmalara yönelik destek mekanizmasının işletilmesinde daha fazla fayda sağlanır.

Sanayi sitesinde 12 adet kapalı üretim mekânı vardır. Bunlardan 5 tanesi 1000 metrekare, 7 tanesi ise 500 metrekarelik alanlardır. Bunların sekiz tanesi tarım makineleri üreticilerine tahsis edilmiştir.

Firmalar aynı makineleri farklı model, kalitede ve kendi markaları ile üretmektedirler. Firmaların istihdam rakamları 8, 15, 20 ve 30 gibi değişmektedir. Firmalardan sadece bir tanesinde son teknolojik makine (CNC tezgahı, modern pres makinesi) vardır. Firmalardan sadece bir tanesinde makine mühendisi çalışmaktadır. Hiçbir firmada dış ticaret uzmanı, pazarlama uzmanı ve muhasebe-finance uzmanı gibi kalifiye idari ve teknik personel ile misafirlerin ağırlanacağı, eğitim-seminer vb etkinliklerinin düzenlenebileceği bir idari bina bulunmamaktadır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Firmalarımız herhangi bir araştırma geliştirme ve teknolojik imkânlardan yararlanmadan, teknik tasarımlarını kendilerinin yaptığı yeni modeller/ürünler üretmektedirler, fakat bu yeni ürünlerin patentlerini almamışlardır. Ürünlerine patent alınması ve tanıtımlarının yapılması firmalarımızın piyasada rekabet şanslarını arttıracaktır. Aynı zamanda çiftçilerin bilinçlendirilmesi de haksız rekabetin önlenmesi açısından faydalı olacaktır.

Malazgirt TARMİSS (Tarım Makineleri İhtisas Sanayi Sitesi)'den yola çıkılarak bölgede tarım sanayisinin geliştirilmesinin ilimize ve bölgemize katkısı büyük olacaktır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

5. İhracatın Geliştirilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimizde ticaret hayatı genel olarak il merkezinde canlılığını korumakta olup, Malazgirt ve Bulanık ilçelerinde nispeten gelişmiş durumdadır. Ticari faaliyet kolları içinde; gıda, giyim, inşaat malzemeleri, dayanıklı tüketim malları, tarımsal ürünler, canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin alım ve satımı başta gelmektedir.

İl merkezi dışında da özellikle Malazgirt İlçesinde imalatı gerçekleştirilen tarım alet ve makinelerine dayalı ticaret önem taşımaktadır.

İlimize komşu ve komşu olmayan illere, başta çimento olmak üzere, canlı hayvan ve hayvansal ürünler, küspe, tarım alet ve makineleri ile küp şeker satışı yapılmaktadır. Diğer illerden ise, otomobil ve yedek parçaları, dayanıklı tüketim malları, makine ve teçhizat, manifatura, inşaat malzemeleri, mutfak eşyaları gibi endüstriyel ürünler, mevsimlik meyve, sebze ve narenciye ürünleri alınmaktadır. İlde üretilip il dışına satılan bitkisel ürünlerden nohut ve fasulye ilk sırada yer almaktadır.

Hayvancılık alanında ise canlı hayvan ticareti il ekonomisine önemli katkı sağlamaktadır. 2016 yılında il dışına 34.000 büyükbaş, 98.710 küçükbaş hayvan, ayrıca 35.528 arılı kovan ve 625.000 canlı balık sevki yapılmıştır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Özellikle Ortadoğu, Orta Asya, Ön Asya ve Kuzey Afrika olmak üzere yakın pazarlara açılmayı sağlayacak ürün yetiştirilmesi ve bunların pazarlanması önem arz etmektedir. İlimizin kara, hava ve demiryolu ulaşımı potansiyeli ile organik tarımsal ve hayvansal ürün potansiyeli mutlaka değerlendirilmelidir.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

6. Murat Nehrinin Islah Çalışması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Ülkemizin en önemli ovalarından biri olan Muş ovası, içinden geçen Murat nehrinden kaynaklanan drenaj, taşkın, erozyon gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunların ilimizin bu önemli ovasında yapılan tarım ve hayvancılığı da olumsuz etkilemektedir. Karasu nehrinin ıslahı ile önemli ölçüde giderilen bu sorunlar Murat Nehrinin ıslahı ile tamamen giderilmiş olacaktır. Böylece çok sayıda mendereslerin kesilmesi ile daha düzgün bir güzergâh elde edilecek, akış rejimi düzenlenecek ve Murat Nehrinden kaynaklı olarak Muş Ovasında meydana gelen sel felaketleri önlenecektir. Nehrin taşması ve dağlardan gelen kar suları nedeniyle taban suyu problemi de çözülmüş olacağından tarımsal üretimdeki sıkıntılar giderilmiş olacaktır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Muş Ovası'nın drenaj sorunu, biriken suların taşkın ve erozyon tehdidi oluşturması gibi nedenler, ovada tarımsal faaliyetleri sınırlayan faktörlerin başlıcalarıdır. Bu olumsuzlukları ortadan kaldıracak olan faaliyet de Murat Nehri ıslahının yapılmasıdır.

Alparslan II Barajı inşaatı, Arazi Toplulaştırması ve Muş Ovası Islahı tamamlandığında ilimizde tarımsal ve hayvansal üretimde, dolayısıyla istihdamda artış gerçekleşecektir.

7. Malazgirt ve Bulanık Ovalarında Toplulaştırma Yapılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Tarımsal üretimde modern tarım işletmeciliğinin az zaman harcayarak verimli iş gücü ve az sermaye kullanımını sağlamak tarımdaki verimliliği arttırmak, tarım arazilerini korumak kırsal alanda sosyal standardı yükseltmek açısından arazi toplulaştırılması ilimiz açısından büyük öneme haiz olup halen 67 köyümüzde planlanan arazi toplulaştırma işlemleri devam etmektedir. 525,2 km² Bulanık Ovası ve 450 km² Malazgirt Ovasının toplulaştırılması ise ilimizde bu bölgelerdeki göçün önlenmesi tarımsal verimlilik açısından zengin tarım topraklarının korunması, istihdamın arttırılarak değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

İldeki Feodal yapı ve kültürel özellik dikkate alınarak iyi bir eğitim çalışması yapılmalı ve Malazgirt ve Bulanık ovalarının toplulaştırması yapılmalıdır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

8. Organize Sanayi Bölgesinde Fabrika Binalarının Yapılarak Müteşebbislere Teslim Edilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimizde ekonominin temelini tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Sanayi gelişmemiş ve mevcut sanayi de ağırlıklı olarak orta ve küçük işletmelerden oluşmaktadır. İlin büyük ölçekli sanayi kuruluşları Muş Şeker Fabrikası ve Muş Çimento Fabrikasıdır. Hazır giyim ve tekstil alanında ise 8 firma tarafından 1000 kişi istihdam edilmektedir. Orta ölçekli işletme olarak; tarım makineleri imal eden işletmeler, barit fabrikası, mermer fabrikası, tekstil atölyeleri, plastik fabrikası, süt ürünleri işletmeleri, mobilya ve çelik kapı fabrikası bulunmaktadır. İlimizde bulunan 9 adet süt ürünleri işletmelerinde kaşar peyniri üretilmektedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Cazibe Merkezleri Programını ile oluşan fırsatlar da değerlendirilmeli, İlimizin genç işgücü, tarım ve hayvancılık potansiyeli, teşvikler, yakın illere ortalama 2.5 saat uzaklık ve hinterlandında 6 Milyona yakın insanın yaşaması da ele alınarak yatırımcıların ilgisi cezbedilmelidir.

Teşviklere baktığımızda; SGK desteği, Kurumlar Vergisi İndirimi, Yer tahsis, KDV İstisnası, Gümrük Vergisi Muafiyeti, Danışmanlık Desteği, Anahtar Teslim Bina Desteği, Faizsiz Yatırım Kredisi ve Faiz İndirimli İşletme Kredisi gibi destek unsurları yatırımcının hizmetine sunulmaktadır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

9. Kış Turizmi ve Kış Sporları Altyapısının Güçlendirilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimizin mevcut kayak merkezi ihtiyacı karşılayamamaktadır. Kayak merkezimizde gelen misafirlerin barınabileceği otel ve tesisimiz bulunmamaktadır.

Proje ile ilimize kayak sporları kapsamında gelen ziyaretçi sayısı artacak, uzun süren kış mevsiminde nüfusu fazla olan gençlerimiz sosyal faaliyetlere yönlendirilerek menfi yönelimlerden uzaklaştırılacaktır. İlimizde kış sporlarının gelişmesi beraberinde diğer alanları da geliştirerek ilimizin sosyo-ekonomik gelişimine katkı sağlayacaktır. Bu amaç doğrultusunda;

2.000 metrelik hat boyuna 1.850 metrelik Detachable Bubble Sistem Telesiyej Tesisinin kurulması,

Alanda bulunan mevcut telesiyej tesisini ikinci istasyon olacak şekilde sökülerek 1.000 metre kotuna taşınması,

Kayağa yeni başlayanlar ve kızak kullananlar için 400 metre walking calped (yürüyen halı) kurulması,

Pist düzenleme ve pist açma için 1 adet Snowtrack (kar ezme) aracı satın alınması gerekmektedir.

Pist ve çevre düzenlemeleri yapılarak ilimizin kış turizminde bölgenin yeni cazibe merkezi haline gelmesi sağlanacaktır.

İlimizde Kasım ayının son günlerinde başlayan kış mevsimi Mart ayının sonlarına kadar devam etmektedir. Zengin kar örtüsü ve kar kalitesine sahip olan ilimiz Kayak Merkezi pist uzunlukları ve meyilleri açısından birçok kayak branşının rahatlıkla yapılabileceği fiziksel özelliklere sahiptir.

Projemiz için gerekli olan ödenek yaklaşık olarak 25.000.000 TL olarak öngörülmektedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Genç nüfusu ile kış sporları için önemli bir potansiyele sahip olan Muş ili, kayak sporunda özellikle mukavemet (kayaklı koşu) branşında Türkiye, Balkan, Avrupa ve Dünya şampiyonalarında dereceye girmiş sporculara sahiptir. Yıllardır kış olimpiyatlarında ülkemizi başarıyla temsil eden Muşlu kayakçılarımız bulunmaktadır. Bunlardan biri olup Olimpiyatlarda ülkemizi 4 kez temsil eden Sebahattin OGLAGO Univesiad Kış Oyunlarında 5. olarak Türk kayak tarihinin en büyük başarısını elde etmiştir.

Kayak sporunda başarılarla imza atan 30 spor kulübü ve 600 lisanslı sporcuya sahip olan ilimiz geçmiş yıllarda Türkiye Şampiyonası yarışlarına ev sahipliği yapmıştır. Mevcut Kayak Merkezimize olan talep her geçen gün artmaktadır.

İlimizde sosyal tesislerin çok az olduğu göz önüne alınırsa bu alandaki bir açıklık da kapatılmış olacaktır. Ayrıca ilimizin ekonomisine ve kalkınmasına da katkı sağlamış olacaktır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

10. Tarım ve Hayvancılıkta Çağdaş Üretim Tekniğinin Uygulanması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Doğu Anadolu illerinde Büyükbaş Hayvancılık işletmelerinin kurulmasına teşvik eden Doğu Anadolu Projesi kapsamındaki illerde Etçi ve Kombina ırklarla kurulacak Damızlık Sığır İşletmesi yatırımlarının desteklenmesine ilişkin uygulama DAP diğer illerde olduğu gibi ilimizde de bölgesel kalkınmayı sağlamaya yönelik üreticilerimizin yüksek kapasiteli damızlık amaçlı sığır işletmeleri kurulması yönünde çok büyük önem arz etmiş ve katkı sağlamıştır. Dolayısıyla et ve Süt üretiminde kalitenin artmasına bölgedeki yerli ırktan, Kültür ırkı verimli damızlık hayvancıya yönelik önemli bir gelişme sağlamıştır. Ayrıca her geçen yıl TKDK'nın bu konudaki destek ve katkıları her geçen yıl artarak devam etmektedir.

Tarımda çağdaş üretim usullerinin uygulanmasında zor şartlarda beden ile çalışan üreticilerimizin işlerini kolaylaştırmak ve üretim maliyetlerini düşürmek rekabet edebilir bir duruma getirmede ve kırsal alanda ekonomik ve sosyal gelişmeye çok önemli katkısı olan Bakanlığımızın makina alet ve ekipman hibe desteğinin gelişen tarımımızda çok önemli bir yeri vardır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Doğu Anadolu Projesi ilimiz açısından önemli bir proje olup yatırımcılarımızın desteklenmesi konusunda ilimize ayrılan ödeneğin arttırılması ilimizde kurulacak damızlık amaçlı sığır yetiştiriciliğini arttıracaktır. Ayrıca TKDK'nın ilimizdeki eğitim ve desteklemelerini artırması ilimizdeki tarım ve hayvancılığı ve buna dayalı sanayiye sürekli gelişir hale getirecektir.

Üretim maliyetlerini düşürmek, ekonomik ve sosyal gelişmeyi desteklemek amacıyla kırsal kalkınma yatırımları programı kapsamında makine, alet ve ekipman hibe desteği ödeneğinin arttırılması çiftçimizi üretebilir ve rekabet edebilir bir duruma getirecektir.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

11. Erzincan-Muş Arasında Hızlı Tren Hattının Yapılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimizde demiryolu taşımacılığı sosyo-ekonomik ve güvenlik açısından çok stratejik bir konumda bulunmaktadır. 1955'te tamamlanan demiryolunun, ilin gelişmesine olumlu katkısı olmuştur. Bu hattın 1972 yılında Tahran'a bağlanmasıyla yolun önemi daha da artmıştır.

Yurt içi ve uluslararası yolcu ve yük taşımacılığı yapılan ve Muş'tan geçen Elazığ-Van hattının mevcut haliyle çağımız gereksinimlerine uygun faaliyette bulunduğu söylenemez. Bu hattın standartlarının iyileştirilmesiyle birlikte hızlı tren hattının İlimize kadar yapılması, taşımacılık açısından en güvenli ulaşım olan demiryolunu kullanan yolcu sayısını artıracak olup hızlı ve seri yapılan bir yük taşımacılığıyla da bölgede ticari ve sosyo ekonomik hayatın canlılık kazanmasında büyük rol oynayacaktır.

Turizm sektörü başta olmak üzere, bölgenin cazibe merkezi olma yolunda ilerleyen Erzincan iline ulaşım sağlayan hızlı demiryolu hattının en kısa zamanda İlimize kadar uzatılması bölgenin gelişme potansiyeline büyük katkı sağlayacaktır. Bu hat sadece bölgemizde değil, ülkemizin demiryolu taşımacılığında yeni bir çığır açacaktır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Sivas-Erzincan arasında 246 km uzunluğunda 200 km/sa hıza sahip elektrikli, sinyalli ve çift hatlı Hızlı Tren Projesine, Erzincan-Muş arası da dahil edilerek Hızlı Tren Hattı'nın tamamlanması sonucunda Edirne'den Muş'a uzanan doğu-batı koridorunun önemli bir bölümü hayata geçirilmiş olacaktır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

12. Tekstil Alanındaki Yatırımların Desteklenmesi ve Teşvik Edilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de tekstil sektörü ülkenin gelişmesinde ve kalkınmasında ilk ele alınan ve yatırımların yoğunlaştığı sektör olmuştur. Türk tekstil sektörü de yarattığı katma değer ve gösterdiği performansla Türk ekonomisinin en önemli rekabet avantajlarından birisini oluşturmaktadır. Tekstil sektörü GSMH'nin yaklaşık yüzde 11'ini, ihracatın yüzde 37'sini, toplam sanayi üretiminin yaklaşık yüzde 10'unu, toplam işgücünün doğrudan 2 milyonunu dolaylı olarak da 6 milyonunu bünyesinde barındıracak bir büyüklüğe ve etkinliğe ulaşmıştır. Ayrıca sektörde yüzde 25'i ihracatçı olmak üzere toplam 40.000 civarında işletme bulunmakta ve bunların yaklaşık yüzde 92'si KOBİ niteliğindedir.

Küreselleşmenin getirdiği dinamizm ve değişim sonucunda, yeni pazarlara girme fırsatı her zaman bulunmaktadır. Bu fırsatlar iyi değerlendirildiği sürece bu sektörde gelişmenin kaydedilmesi kaçınılmazdır. Devamlı artan şekilde yeni müşteri grupları pazara katılmaktadır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

İl İstihdam Kurulumuzun belirlediği 'Talebi Karşılamaya Yönelik Yatırımlar' ile ilgili başlıklar aşağıda gösterilmiştir:

Un Üretim Tesisi, Hazır Giyim Üretimi, Karma Yem Üretim Tesisi, Bisküvi Ve Gofret Üretim Tesisi, Bal Paketleme Tesisi, El Halısı Üretim Tesisi, Yünlü Dokuma, Yün İpliği Üretim Tesisi ve Yünlü Battaniye Üretim Tesisi.

Listeden de anlaşıldığı üzere tekstil sektörü bu konuda büyük bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin değerlendirilmesi, yüksek ürün ve hizmet kalitesi, müşteri merkezli yönetim politikaları, çalışanlara yönelik tutum ve davranışlar ile tepe yönetimin oluşturacağı strateji ve vizyon sahibi firmalara, özellikle tekstil alanındaki yatırımlar için, destek ve teşvik artırılarak sağlanmalıdır.

Cazibe Merkezleri Programını ile oluşan fırsatlar da değerlendirilmeli ve tekstilcilerin ilimize gelmesi sağlanmalıdır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

13. Göl ve Nehirlerde Kafeste Balık Yetiştiriciliğinin Yaygınlaştırılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimizin su potansiyeli oldukça yüksektir. Doğal göller (3.224 ha), baraj ve rezervuarlar (17.388 ha), gölet ve bentler (69 ha) ve akarsular (667 ha) olmak üzere yaklaşık 21.348 ha yüzey suyu bulunmaktadır. Yerüstü su kaynağı potansiyeli 4.505,93 hm³/yıl, yer altı su kaynağı potansiyeli 117 hm³/yıl'dır. Toplam su potansiyeli 4.622,93 hm³/yıl'dır. İlimizde toplam 79 ton/yıl kapasiteli 6 adet kara yetiştiriciliği işletmesi ve 1.890 ton/yıl kapasiteli 2 adet kafes yetiştiriciliği faal durumda olup su ürünleri yetiştiriciliğine devam etmektedirler. 19 firma kafes yetiştiriciliği için başvuru aşamasındadırlar. Bunların toplam kapasitesi 17.845 ton/yıl'dır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

2010 yılında ilimize toplam 369.000 TL su ürünleri desteği yapılmıştır. Bu desteğin artarak devam etmesi sağlanmalıdır. Ayrıca kırmızı ete olan aşırı geleneksel talebin beyaz ete yönlendirilmesi faydalı olacaktır.

14. Tarım Ürünleri Sanayisinin (Süt ve Et Sanayi) Geliştirilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimiz hayvan varlığı, çayır ve mera alanı, üretilen yem bitkileri topraklarımızdaki geniş flora dikkate alındığında bölgemizde hayvancılık özellikle küçükbaş hayvancılık 1.derecede olmak üzere çiftçimizin önemli geçim kaynaklarından biridir. DAP, TKDK ve diğer hayvancılık desteklemeleri ile büyükbaş kültür ırkı hayvan sayımız giderek artmaktadır. Bölgemizin florasından dolayı küçükbaş ve büyükbaş hayvanlardan elde edilen süt ve süt ürünleri, çevre ve diğer iller tarafından üretilen süt ve süt ürünlerine göre tercih edilir hale gelmiştir. Aynı zamanda büyükbaş ve küçükbaş hayvanlardan elde edilen et ve ürünlerinde yine bölgesel flora özellikleri dikkate alındığında tercih edilen kaliteye sahiptir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

İlimizde küçükbaş hayvanlarda üretilen sütün tamamında yakını yazlık geçici mandıralarca toplanarak büyük kentlerde tereyağı, peynir ve benzeri ürünler olarak değerlendirilmektedir. Süt ve Et işleyen sanayi ilimizde rantabl olarak çalışmamaktadır. Üreticiye güven verecek süt ve et sanayinin kurulması halinde ilimiz kalkınmasında ve Hayvancılığın gelişmesinde önemli bir rol oynayacaktır. Büyük sektör firmalarının ilimize yatırımı teşvik edilmelidir.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

15. Haspet Kalesi ve Çengelli Kilisesi Gibi Tarihi Zenginliklerimizin Restore Edilerek Turizme Kazandırılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimiz başta, Urartular olmak üzere Medler, Persler, Sasaniler, Bizanslılar, Selçuklular ve Osmanlı kültür ve medeniyetine ev sahipliği yapmış zengin bir dokuya sahip illerimizdendir. Başta Malazgirt Zaferi olmak üzere Bulanık, Molla kent, Yemişen Beldelerindeki Türk İslam Eserleri olmak üzere Çengelli Kilisesi, Haspet Kalesi, Derasor Kilisesi, Arak Kiliseleri, Strong Kilisesi, Meryemana ve Muş Merkez Hamam ve Osmanlı Sivil Mimari örnekleri gibi yüzlerce tarihi ve turistik değerlerimizin rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri yapılarak restorasyon uygulama çalışmalarına başlanması gerekir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Yüzey araştırmalarını kendi imkânlarımızla yapıyoruz. Ancak kısmi vatandaş işgalleri, mülkiyet sorunu, ödenek eksikliği, kalifiyeli eleman yetersizliği gibi eksikliklerimiz bulunmaktadır. Çengelli Kilisesinin bulunduğu alan yaklaşık 80-90 yıldır işgal altındadır. Söz konusu kilisenin restore edilebilmesi için köylülerin başka bir yere iskanı gerekmektedir. Başta Haspet Kalesi ve Çengelli Kilisesi olmak üzere tarihi alanlarımızın gün yüzüne çıkarılarak restorasyon ve tanıtımının yapılması ve turizme kazandırılması il turizminin canlanabilmesi için zorunluluk arz etmektedir.

16. Muş İlindeki Tarihi Dokunun Gün Yüzüne Çıkarılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Muş'ta çarpık kentleşme sonucu derme çatma binalar arasında unutulmaya yüz tutmuş; Müştak Baba Türbesi, İbrahim Samidi (Zerzemi) Hazretleri Türbesi, Karasu Hamamı ve Yıldızlı Han'ı gün yüzüne çıkarmak. Alaattin Bey Camii, Hacı Şeref Camii, Ulu Camii, Şeyh Muhammed-i Mağrubi Hazretleri Türbesi ile Molla Resul'i Spiki Hazretleri Türbesi'nin bulunduğu alanın düzenlenmesi yapılarak inanç ve kültür turizmine kazandırılması amaçlanmaktadır.

Proje için gerekli olan ödenek 35.000.000 TL olarak öngörülmektedir.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

Çözüm Önerileri ve İstekler

Proje ile;

Ulucami, Hacı Şeref Camii, Alaattin Bey Camii, İbrahim Samidi Türbesi arasında kalan alan kamulaştırılarak tarihi dokuya uygun olarak yeniden düzenlenmesi,

1000 metrekare zemin alan üzerine iki katlı taş binadan yapılan İslam Bilimleri Kütüphanesi kurulması,

Peyzajı yapılarak muhtelif oturma ve açık dinlenme alanları oluşturulması,

Türbelerin kuzey batı yamacında 50 araçlık açık otopark alanı oluşturulması,

350 yıllık Alaattin Bey (Karasu) Hamamının restore edilmesi,

Otantik ve tarihi dokuyu içeren yöre taşlarından yapılacak olan değişik ölçü ve ebatlarda 85 dükkân, alışveriş mekânları ve bunların arasında dar ve oyma taştan yapılma yüzey su kanalcıkları ile oyma taş desenli yarı gömmeli 3 metre çaplı etrafı gül ve çiçeklerle çevrili 4 havuz yapılması,

1 Adet (kültür ve sanat evi olarak da kullanılabilecek) 400 metre karelik “Tarihi Muş Evi” yapılması planlanmaktadır.

17. 1000 Yıllık Geçmişten 1000 Yıllık Geleceğe Projesinin Gerçekleştirilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Malazgirt; Anadolu’yu İslâm’a yurt ve bize vatan yapan, insanlığa umut ve ufuk hediye eden yegâne ruhtur. Malazgirt ruhuyla geleceğimizi taçlandırmak, geçmişimizle onurlanmak, geçmiş ve gelecek nesiller arasında köprü kurmak adına ‘1000 Yıllık Geçmişten 1000 Yıllık Geleceğe Projesi’ni planladık.

Bu projemiz ile yeniden Diriliş Destanı yazan Türkiye Cumhuriyeti’nin 2071 vizyonuna katkı sunmayı amaçladık. Proje kapsamında 2071 neslini yetiştirecek olan gençlerimizi “Malazgirt Ruhu” ile yetiştirmek, istiklal ve istikbalimizi temin eden, tarihin akışını değiştirmemize imkân veren bu kutlu zaferin gelecek nesiller tarafından daha iyi anlaşılması ve Malazgirt ilçemizi kültür-tarih turizminin en önemli alanlarından biri haline getirmek hedeflenmiştir.

Proje için gerekli olan ödenek 55.000.000 TL olarak öngörülmektedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Bu proje ile;

Malazgirt panoraması ve müze, tarihi dokuya uygun dijital kütüphane, gençlik (bilgi) merkezi, sinema salonu, interaktif resim çekirme bölümü, sergi salonları, Malazgirt savaş alanı, Sultan Alparslan Türbesi, Malazgirt şehitleri anıt mezarlığı, cami, at manevi, koşu ve yürüyüş parkurları sportif alanlar, satış reyonları gibi sosyal alanların da yapımı planlanmaktadır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

18. Atık Su Arıtma Tesislerinin Kurulması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Dünya nüfusunun hızla artması nedeniyle suya olan ihtiyaç da o oranda artmakta ve su kaynakları hızla tükenmektedir. Günümüzde evsel yâda enstriyel atık su olarak nitelendirilen bu atık sular arıtma teknolojileri sayesinde tekrar geri dönüşüm sağlanmakta ve etkileri bertaraf edilmektedir. Muş halkının ve çevresinin sağlığını doğrudan etkileyerek hastalıklara neden olan atık su kirliliği konusunda çevre koruma önlemlerinin geliştirilmesi ihtiyacını saptamıştır. Atık su arıtma sisteminden çıkan arıtılmış su bahçe sulama sistemlerinde rahatlıkla kullanılabilir. Evsel atık sular ile endüstriyel atıksıların neredeyse tamamı arıtılmadan su ve toprağa karışmakta, insan ve çevre sağlığını tehdit etmektedir.

Muş Belediyemizce mezbaha nenin yanında yer tahsisi yapılan atık su arıtma merkezi etüt çalışması devam etmektedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Bunun için evsel ve endüstriyel atık sular ile ilgili fizibilite çalışması yapılarak ilimizin doğal havası ve çevre dokusu kirlenmeden korunması sağlanmalıdır. Şehrin atık su kolektör sistemi, Atık su Arıtma Tesisinin inşası ile paralel şekilde yapılmalıdır.. Bu kolektör sisteminin tamamlanması sonrasında şehir nüfusunun çoğu bu kanalizasyon şebekesine bağlanmış olacaktır.

Ödenek ihtiyacı bulunmaktadır.

19. Muş Tanıtım Projesinin Gerçekleştirilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

İlimiz Kültür ve Tabiat Varlıkları bakımından zengin illerimizdendir. Malazgirt Zaferinin kazanıldığı yer ilimize bağlı Malazgirt ilçemizin sınırları içerisindedir. Telli turna ve toy kuşunun kesin olarak ürediği bilenen son alan ilimiz sınırları içerisinde Bulanık ve Muş Ovalarıdır. Muş Lalesi, Muş Üzüümü, Muş pestili ve lahanamız diğer tanınmış ürünlerimizdendir. Ayrıca Ermenilerce dünyada kutsal sayılan ikinci en büyük kilise ilimizde bulunmaktadır. Ermeni tarihçi Horon Ekli Muşa ilimizde doğmuştur. Yine Ermeni Alfabesinin kurucusu Mustat'ın ilimiz Güneyik köyünde doğduğu rivayet edilir. Zengin bitki çeşitliliği, yaylaları ve doğal güzellikleriyle ilimizin önemli bir turizm potansiyeli taşımaktadır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

İlimizin kültürel değerlerini tanıtan sesli, görüntülü ve yazılı tanıtıcı yayınların yapılması. Ulusal ve uluslararası fuarlara katılımın sağlanmasıdır. Kültürel değerlere ait festival ve şenliklerin düzenlenmesi ve bunlar için yeterli ödenek teminin ayrılması gerekmektedir.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

20. Tarımsal Üretimin Geliştirilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

819.600 ha İlimiz yüzölçümünde 342.745 ha kullanılabilen tarımsal arazi, çayırda birlikte 370,236 ha alan mera ve 47.472 ha kullanılmayan alanla ilimiz toprakları tarımsal faaliyetler açısından uygun ve verimli bir arazi yapısına sahiptir. İlimiz parsel büyüklüğü ile Türkiye ortalamasının üstünde olan arazimizde havza bazlı üretim modelimizde temel ürünler buğday, arpa, şeker pancarı, mısır, ayçiçeği ve kolzadır. İlimizde tarımsal üretimi etkileyen faktörler diğer illerde de olduğu gibi toprak bakımı, ıslah, sulama, gübreleme, tohum ıslahı, makineleşme, hasat ve pazarlama tarımsal üretimi etkileyen önemli faktörlerdendir. Üretim alanlarında ürün çeşitliliğinin arttırılması ile Tarımsal gelirde önemli ölçüde gelir artışı olacaktır. Kültürü yapılan bitkilerin buğday ve arpa ağırlıklı üretim modelinden sebze, meyve ve yem bitkilerine geçiş yapılması önemlidir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

İlimizde hububat ve baklagil ağırlıklı üretim olup Alternatif tarımsal üretimin geliştirilmesi yönünde çiftçiye geri dönüşümsüz destek sağlanması, sulamada cazip geriye dönük demonstratif alanlar oluşturulması ve kaliteli tohum kullanılmasının yaygınlaştırılması amacıyla tohum desteğinin ve alet ekipman desteğinin arttırılmasıdır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

21. Ziraat ve Veterinerlik Fakültelerinin Açılması

Konunun Özeti ve Açıklamalar

819.600 hektar İlimiz yüzölçümünün 344.842 hektar kullanılabilen tarımsal arazi, 373.362 hektar çayır ve merayla birlikte 718.204 hektar alanla ilimiz toprakları tarımsal faaliyetler açısından uygun ve verimli bir arazi yapısına sahiptir. İlimiz arazisinin 278.000 hektarı ovalardan oluşmaktadır. İlimiz arazi büyüklüğü ile Türkiye ortalamasının üstünde olan arazimizde havza bazlı üretim modelimizde temel ürünler buğday ve arpa (230.000 ton), şeker pancarı(399.000 ton), yonca (1.341.000 ton ile Türkiye 1. si), mısır, ayçiçeği ve kolzadır. İlimiz 302.215 büyükbaş hayvan sayısı ile Türkiye 13. sü, 1.021.142 küçükbaş hayvan sayısı ile Türkiye 10.su, 7.435 manda sayısı ile Türkiye 6.sıdır. İlimizin hayvan varlığı, çayır ve mera alanı, üretilen yem bitkileri, topraklarımızdaki geniş flora dikkate alındığında bölgemizde hayvancılık özellikle küçükbaş hayvancılık 1.derecede olmak üzere çiftçimizin önemli geçim kaynaklarından biridir. Ayrıca ilimizde 43.463 adet arı kovanı bulunmaktadır. İlimizde yıllık 9.369 ton et üretimi, 341.228 ton süt üretimi ve 504,5 ton bal üretimi yapılmaktadır.

Doğu Anadolu Bölgesinde Elazığ'dan (Keban) sonra 2. büyük, yıllık 37 Milyon kapasiteli yavru alabalık üretim tesisi Varto ilçemizedir.

Çözüm Önerileri ve İstekler

İlimizde Ziraat ve Veterinerlik Fakültesi açılması Tarım ve Hayvancılığın gelişmesine, çiftçimizin daha bilinçli olmasına dolayısıyla verimliliğe ve istihdama katkı sağlayacaktır.

ORTA VADEDE ÇÖZÜMÜ GEREKTİREN SORUNLAR VE ÖNCELİKLERİMİZ

22. İlimizde Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi Projesinin Gerçekleştirilmesi

Konunun Özeti ve Açıklamalar

Muş ilinin merkez, Varto ilçesinin kuzey tarafları, Korkut ilçesinin tamamı ile Malazgirt ve Bulanık ilçelerinin güney kısımlarında daha yoğun bir güneş potansiyeli olduğu görülmekle birlikte, güneş enerjisi potansiyeli açısından ilin tümü rantabl olma değeri olan 1600 KWh/m² üzerinde bir güneşlenme değerine sahip olduğu için Muş ili güneş enerjisi açısından enerji üretim potansiyeline sahiptir.

Muş için global radyasyon değerinin en yüksek olduğu aylar Haziran-Temmuz aylarıdır. İlde ortalama günlük global radyasyon değeri 4,36 kWh/m²-gün, yıllık ortalama toplam global radyasyon değeri ise 1591,71 kWh/m²-yıl'dır. Bu değerler, Türkiye'de güneş enerjisi global radyasyon değeri bakımından en yüksek üçüncü il olan Van ile karşılaştırıldığında iyi bir değere sahip olduğu gözükmemektedir. Ortalama günlük güneşlenme süresi 7,36 ve yıllık güneşlenme toplam süresi 7,36x365=2690,96'dır.

Çözüm Önerileri ve İstekler

Muş ili direkt radyasyon bakımından, Türkiye'nin yüksek güneş enerjisi verilerine sahip olmakla birlikte, arazi bulunabilirliği ve güneş enerjisi potansiyeli büyüklüğü itibariyle Türkiye'nin en büyük güneş enerjisi kullanım potansiyeline sahip illerden birisidir. Muş ili Türkiye'nin sayılı ovalarından birisine sahip olması, dağ yamaçlarına yakın ve verimliliği düşük arazi ile ovanın etrafında bir halka gibi duran dağların uygun yamaçlarına elektrik enerjisi üretim panelleri yerleştirme açısından büyük alanlara sahiptir. Konuyla ilgili olarak detaylı fizibilite çalışmaları devam etmekte olup, mevcut veriler ışığında, Muş ilinin Türkiye'de güneş enerjisi yatırımları açısından avantajlı illerinden biri olduğu değerlendirilmektedir.